

Pécsi Tudományegyetem
Természettudományi Kar
Földtudományok Doktori Iskola

Az ifjúsági turizmus korosztályos motivációkutatásának
eredményei és fejlesztési lehetőségei a Kárpátok Interrégióban

PhD értekezés tézisei

Komáromi István

Pécsi Tudományegyetem
Természettudományi Kar

Pécs

2009

A doktori program címe: Földtudományok Doktori Iskola

A doktori program vezetője: Prof. Dr. Tóth József Dsc
egyetemi tanár, rector emeritus

A doktori témacsoport címe: Turizmusföldrajz

A doktori témacsoport vezetője: Dr. habil. Aubert Antal, Csc
tanszékvezető egyetemi docens

A disszertáció tudományága: Idegenforgalmi földrajz

A téma vezetője: Dr. Szabó Géza PhD
tanszékvezető egyetemi docens

1. Bevezetés, célkitűzés

Az ifjúsági korosztályhoz tartozó gyermekek, diákok valamint a fiatal felnőtt korosztály számára szervezett, s részvételükkel zajló speciálisabb programokkal, illetve a turisztikai termék sajátos jellemzőivel az idegenforgalom egyik külön formáját jelenti az ifjúsági turizmus (BODNÁR L. 2000).

A turizmus valóságos jellegének, valamennyi aspektusának a feltárását célul tűző és az idegenforgalom napjaink dinamikusan változó világában betöltött szerepét tisztázni szándékozó turisztikai Világkonferencia (Manila, Fülöp-szigetek) 1980-ban konkrétan és hangsúlyozottan hívta fel a figyelmet a korosztályos, s ezen belül különösen az ifjúsági turizmusra, illetve az abban szereplők lehetőségeinek a hangsúlyozott biztosítására (LENGYEL M. 1994). Napjainkban, a világ országaiban az ifjúsági turizmusnak, mint az idegenforgalom egyik sajátos területének a megítélése és elismertsége nem egyértelmű és egységes. A Turisztikai Világszervezet (UNWTO) egy 2005-ben, 121 országban elvégzett felmérése szerint a Föld országainak csak alig valamivel több, mint harmada (34%) gondolja külön kategóriának az ifjúsági turizmust, s többségük annak az általános turisztikai piactól való megkülönböztetését nem tartja relevánsnak (MESTER T. 2008).

Magyarországon mind a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT I. és NFT II.), mind pedig annak szakmai rendszerét magába foglaló egyik ágazati stratégia, a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) hangsúlyosan foglalkozik a fiatalokkal, illetve az ifjúsági turizmussal. Az NFT II. például a társadalmi fenntarthatóság kiemelkedően fontos elemének tekinti a fiatal generáció testi-lelki egészségének fejlődését és boldogságát. Az NTS pedig – amely az ifjúsági turizmust a korosztály igényei által meghatározott jellegzetessége és összetettsége miatt nem termékként, hanem több termékhez kapcsolódóan értelmezi, – az ifjúsági turizmus jelentőségét, fejlesztése és színvonalának emelésének összehangolt tevékenységét tartja fontosnak.

A Kárpátok Interrégió – a Kárpátok Eurorégió, mint „*nagyregió*”-on belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (Magyarország) és Kárpátalja megye (Ukrajna), illetve Szatmár megye (Románia) között háromoldalú (trilaterális) együttműködés, az ún. „*kisregió*s modell” (Interrégió) alapján a valóságos eurorégiós szervezetté válás folyamatában a Nyíregyháza–Ungvár–Szatmárnémeti megyeszékhelyek közötti együttműködésen alapuló valóságos programregióként –, a kelet-közép-európai volt szocialista országok hasonló történelmi múlttal és tradíciókkal összekötött, s a gazdasági-társadalmi fejlettségüket tekintve elmaradottnak tekinthető perifériális térségeiből jött létre (BARANYI B. 2004). A szövetség/együttműködés céljai között megjelennek a közös érdekek, a jószomszédi kapcsolatok és a béke fenntartásának igénye. Stratégiai Fejlesztési Programja az idegenforgalom komplex fejlesztését illetően arról a jövő és béke iparágaként tesz említést, amely fontos szerepet tölthet be gazdaság fejlesztésében, a népesség jólétének növekedésében egyaránt.

Az Észak-alföldi régióhoz tartozó Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét természeti adottságai, történelme, irodalma és néprajzi hagyományai, ipartörténeti emlékei valamint tájjellegű gasztronómiai kínálata nagyobb mértékben tehetik arra alkalmassá, hogy a turizmus, s ezen belül az ifjúsági turizmus is jelentősebb szerepet töltsön be a jövőben a térség életében, hazai és nemzetközi kapcsolatrendszerében. A különböző életkori csoportokat tekintve az ifjúsági korosztály, a döntően az iskolához kötődő fiatalok számaránya Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az országos átlagot meghaladóan magas. Ezért célszerű külön is kiemelt figyelmet fordítani az ifjúsági turizmusban érintett diákok speciálisan megjelenő érdeklődésére, igényeire és meggyerésük után minden bizonnyal a jövő stabil idegenforgalmi "fogyasztói"-nak körére.

1.1 Az ifjúsági turizmuskutatás céljai

1.1.1 Az ifjúsági turizmus és az iskola kapcsolatrendszerének, összefüggéseinek bemutatása

Az ifjúsági turizmus jellemző formái és annak komplex jellege, valamint az abban érintett gyermekek, diákok, illetve fiatal felnőttek révén több szempontból és sok szállal kapcsolódik az iskolához, az iskola világához. Az ifjúsági turizmus és az iskola közötti sokszínű kapcsolat- és összefüggésrendszernek történetisége, formai és tartalmi hagyományai vannak, melyek természetesen a folyamatos átalakulás és változás állapotán is átesnek. Az iskolában folyó oktató-nevelő munka, az egyes tantárgyak/műveltségterületek – pl. a magyar nyelv és irodalom, a történelem/honismeret, a természetismeret/földrajz, a testnevelés, stb. – által közvetített ismeretek és szemléletmód közvetett módon alakítja ki a tanulók felfedezés- és megismerési vágyát, az utazás iránti motivációjukat. Az ifjúsági turizmus és az iskola közötti közvetlen összefüggést pedig azok az oktatási intézményeken belül szervezett hagyományos ifjúságturisztikai formák jelentik, mint például az osztály- és tanulmányi kirándulások, a szünidei táborok és nem utolsósorban a különböző nemzetközi programok. Az ifjúságturisztikai kutatásaim során és a dolgozatomban a fentieket illetően ebben a vonatkozásban az alábbi célokat tűztem magam elé:

- Az ifjúsági turizmus és az iskola kapcsolatrendszerében – egy megközelítően évszázados időintervallumot felölelően – a kontinuitás, a periodicitás, a hagyományörzés és a változások/változtatások történeti bemutatása. Az iskolai oktatás/nevelés és az ifjúsági turizmus korábbi gyakorlati tapasztalatainak, pozitív/negatív hatásainak elemzése, valamint a napjainkban is használható/alkalmazható példák és gyakorlatok kiemelése.
- Az iskolai oktatás-nevelés törvényi/tartalmi szabályozásának és az ifjúsági turizmus összefüggéseinek rendszerszemléletű összefoglalása. Annak hangsúlyozása, hogy az egyes tantárgyak műveltségi anyagainak közvetítése/feldolgozása milyen szerepet tölt/tölthet be az ifjúsági korosztályhoz tartozó gyermekek, diákok, és fiatal felnőttek turisztikai szemléletformálásában.
- Az iskolában, az iskolarendszerű oktatásban részt vevő diákok körében tervezhető és szervezhető különböző ifjúságturisztikai programok leírása. Elméleti és gyakorlati kutatási/szervezési tapasztalatokon alapuló működő/működtethető lehetséges programok/modell bemutatása, illetve közreadása.

1.1.2. Az ifjúságturisztikai térségi motivációkutatás módszertani fejlesztése

Az ifjúságturisztikai motivációkutatás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és annak egyes határmenti, országhatárokon túli térségeiben élő 15-19 éves középiskolás korosztály üdülési és pihenési szokásait, attitűdjét vizsgálja. A fiatalok szocializációjával is összefüggő ifjúságturisztikai motivációkutatás egy, két részes strukturált kérdőív-rendszerből áll. Az első rész – az országhatárokon is átnyúlóan – a diákok üdülési, pihenési szokásait térképezi fel, míg a második rész a fiataloknak Szabolcs-Szatmár-Bereg megye természeti-, kulturális- és speciális vonzerőiről, valamint az idegenforgalom adott térségben meglévő infrastruktúrájáról, illetve a tanulók azokkal kapcsolatos fejlesztési elképzelései iránt érdeklődik. Az ifjúságturisztikai kutatás típusát tekintve ugyan nem tér el lényegesen a társadalomtudományokban megszokottaktól, s maga a kérdőív sem tekinthető különlegesnek, ugyanakkor a kutatás egyes paramétereinek jellemzői, a folyamat algoritmusának módszertani vonatkozásai/leírása és annak eredményeiből levonható következtetések újszerűnek és jelentősnek mondhatóak. A kutatás és annak a dolgozatban történő

összefoglalása módszertani szempontból az alábbiakkal/alábbiakban járulhat hozzá a térségi ifjúságturisztikai motivációkutatás módszertani fejlesztéséhez:

- Az elsősorban un. kvantitatív módon és eszközökkel történt komplex kutatásba/felmérésbe bevont alap- és mintasokaság számarányának a reprezentativitást, valamint ebből következően az eredményekből levonható következtetések esetében a relevanciát is biztosító megállapítása
- A meghatározott módszerrel, nyomtatott kérdőíves felméréssel (PAPI = Paper and Pen Interviewing) elvégzett kutatás algoritmusának és folyamatának didaktikai szempontból történő részletes leírása és megvalósítása
- A statisztikai szempontból teljes-körű és módszertani-didaktikai szempontból komplex/koherens térségi ifjúságturisztikai motivációkutatás eredményeinek általában a turizmusfejlesztésben, s kifejezetten és elsősorban a kutatásba bevont területeken az iskolához kapcsolódó korosztályos turizmus fejlesztésében történő alkalmazása

1.1.3 Az ifjúsági turizmus térségi fejlesztéséhez való hozzájárulás

Az ifjúságturisztikai motivációkutatás programja Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére és az azzal szomszédos Ukrajna (Kárpátalja megye, Beregszászi-járás), valamint Románia (Szatmár megye, Szatmárnémeti környéke) egy-egy kisebb területére terjed ki, melyek egyben a Kárpátok Interrégióhoz tartozó területek. Geográfiai megközelítésben az ifjúságturisztikai kutatásba bevont mintaterületek az azonos vagy csak részben hasonló viszonyaik mellett egyes természet- és társadalom földrajzi adottságaikat, regionális térségi, illetve települési szerepköreiket tekintve egymástól különböznek, eltérő sajátosságokkal rendelkeznek. A korosztályos turizmus feltételeinek és lehetőségeinek a megyei, s majd esetlegesen regionális és országos, illetve határokon is átnyúló nemzetközi szintű felmérése alapján javaslatok készülhetnek az idegenforgalom különböző szintű fejlesztési programjaihoz és koncepcióihoz. A közvetlen/közvetett kapcsolódási pontok az alábbiak lehetnek:

- Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Idegenforgalom Fejlesztési Koncepciója és Stratégiai Programja
- Nyíregyháza Turizmusfejlesztési Koncepciója
- Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, valamint a megyeszékhely (Nyíregyháza) és a Kárpátok Interrégió egyes térségei/települései kapcsolatrendszerében a turizmus/ifjúsági turizmus fejlesztéséhez való hozzájárulás

1.1.4 Kutatási hipotézis

Az ifjúságturisztikai motivációkutatás keretében a 15-19 éves középiskolás korosztály üdülési és pihenési szokásainak Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében történő teljes körű és reprezentatív, valamint az ahhoz kapcsolódó országhatárokon túli területeken, illetve a magyarországi ún. „*kontrollvizsgálat*” helyszínein történő reprezentatív felméréséből, a kutatás eredményeiből levonható következtetések és általánosítások révén az alábbi, a korosztályos turizmussal összefüggő feltételezések/állítások igazolását várom:

- Az iskolarendszerű oktatásban érintett gyermekek, diákok és a fiatal felnőttek napjainkra az idegenforgalom (turizmusipar) üzleti szempontból is minősíthető részbeni fogyasztóivá váltak, ugyanakkor csekély jövedelemmel rendelkezve több szempontból, s bizonyíthatóan sem képesek még a turizmus átlagos piaci szereplőiként viselkedni. A fiatalok ugyanakkor speciális igényeikkel és a jellemző korosztályos turisztikai formáikkal együtt, mint a jövő potenciális turistái/fogyasztói jelennek meg a családi, az iskolai és/vagy az önállóan szervezett programjaik révén az idegenforgalomban.
- Az iskola, az iskolában folyó oktató-nevelő munka közvetve/közvetlenül is szerepet játszik az ifjúsági turizmusban, illetve a fiatalok turisztikai szemléletformálásában, mert az üdülési-utazási

motivációk és szokások kialakításában, az iskolai élményeknek kiemelt jelentőségük van. Napjainkban azonban különböző okok miatt az iskolák és a pedagógusok nem tudják maradéktalanul ellátni az iskolai-ifjúsági turizmus kapcsolatrendszerében rájuk háruló szükséges/kötelező, valamint a diákok turisztikai lehetőségeit is bővítő funkcióikat.

- Az ifjúságturisztikai motivációkutatás közreadott és felhasznált eredményei - kiemelve a kérdéskör komplexitásában egyszerre megjelenő ifjúság- és oktatáspolitikai, valamint turizmusszakmai összefüggéseket - közvetetten és általánosságban is hozzájárulhatnak a korosztályos turizmus fejlesztéséhez, a fiatalok tudatos felnőtt turistává válásához. Közvetlenül pedig lehetővé teheti az adott terület, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye ifjúsági turizmusának tudatos, tervszerű és egységes koncepció mentén történő fejlesztését, a határokon is átívelő programok kidolgozását, az ifjúsági turizmus nemzetközi fejlesztését.

2. Az ifjúsági turizmus megjelenése a hazai és nemzetközi szakpublicisztikában

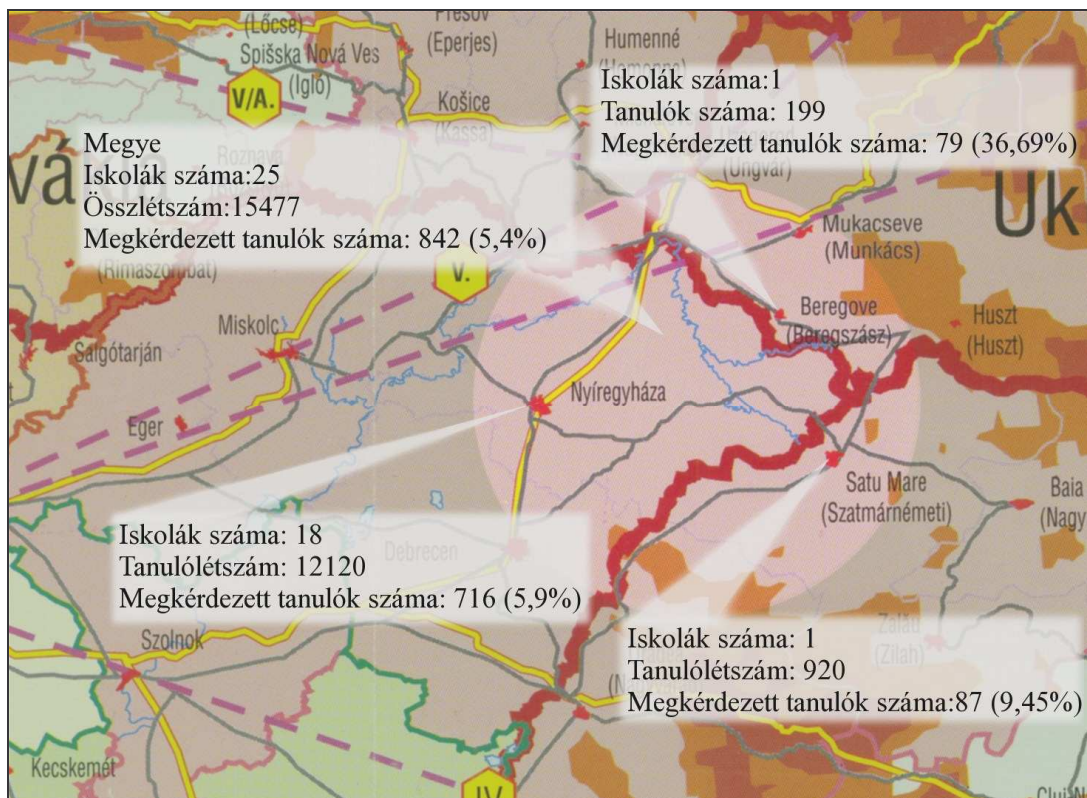
Az ifjúsági turizmus szakirodalmi/szakpublicisztikai megjelenését és feldolgozottságát tekintve azzal valamilyen formában és tartalommal mind a hazai, mind pedig nemzetközi vonatkozásban egyaránt találkozhatunk. Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell azt is, hogy mindez azonban a korosztályos turizmus komplexitásának, összefüggéseinek a dolgozatíró által is helyesnek gondolt megközelítését és értelmezését illetően csak részlegesnek tekinthető, mert az ifjúsági turizmus komplex jelenségében/rendszerében annak az iskolai aspektusait, s például a 16 éves életkor alatti gyermekek/ fiatalok részvételét is feltétlenül beletartozónak kell tekinteni! Magyarországon az ifjúsági turizmus fogalmának definiálása és tartalmi jellemzőinek bizonyos szempontok – történetiség, életkor, célok, forma és tartalom, stb. – szerinti részleges leírása elsősorban a különböző turisztikai szak- illetve tankönyvekben jelenik meg. Így találkozhatunk azzal például a LENGYEL M. (1994), BODNÁR L. (2000), HUTIRAY J. (2000) által jegyzett tankönyvekben, a különböző, s a turizmussal foglalkozó konferenciakötetek, illetve tudományos közlemények vonatkozó fejezeteiben KOMÁROMI I. (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008), az ifjúsági mozgalmak és benne a hazai gyermeküdüléssel, az ifjúsági turizmussal történeti aspektusból foglalkozó tanulmányokban P. MIKLÓS T. (2003), TARNAI E. (2006), TRENCSENYI L. (1997, 2007), egyes ifjúságkutató anyagokban BAUER B. – SZABÓ A. (2005), valamint a közelmúltban és napjainkban publikált egyes szócikkekben MICHALKÓ G. – VÍZI I. (2001), illetve MESTER T. (2008).

Az ifjúsági turizmus a nemzetközi szakirodalomban alapvetően a diák-, s ezen belül is elsősorban a 16 év feletti ifjúsági korosztályhoz tartozó fiatalok utazásaival, programjaival összefüggésben jelenik meg. Ennek az elsődleges oka véleményem szerint az, hogy az ifjúsági korosztályon belül elsősorban a fent jelzett életkor feletti fiatalok csoportja jelent az idegenforgalom szempontjából elsősorban számottevő, s napjainkban kifejezetten dinamikusan fejlődő gazdasági értéket. Nemzetközi vonatkozásban az ifjúsági turizmussal, illetve azzal összefüggően valamilyen formában viszonylag szintén sokan és sokféle megközelítésben foglalkoztak. A publikált anyagok között vannak a témát, illetve kérdéskört átfogó jelleggel és egyes bizonyos összefüggéseiben vizsgáló konferenciaanyagok, tanulmányok VOGT J.W. (1976), JEFFERSON A. (1991), ABDEL GHAFAR A. (1992), SCHÖNHAMMER R. (1992), BYWATER M. (1993), CHADEE D. – CUTLER J. (1996), DESFORGES L. (1998), SEEKINGS J. (1998), CARR N. (1998, 2002), RICHARDS G. – WILSON J. (2003), vagy például a témával földrajzilag differenciáltan, illetve a korosztályos turizmus formáját és tartalmát tekintve speciális területét bemutató anyagok, mint PASTOR J.M. (1991), LOKER-MURPHY L. – PEARCE P. (1995), OPPERMANN M. (1995), WEI-SHU L. (1995), BRAUN O.L. (1996), CARR N. (1999), HORAK S. – WEBER S. (2000), MURPHY L. (2001).

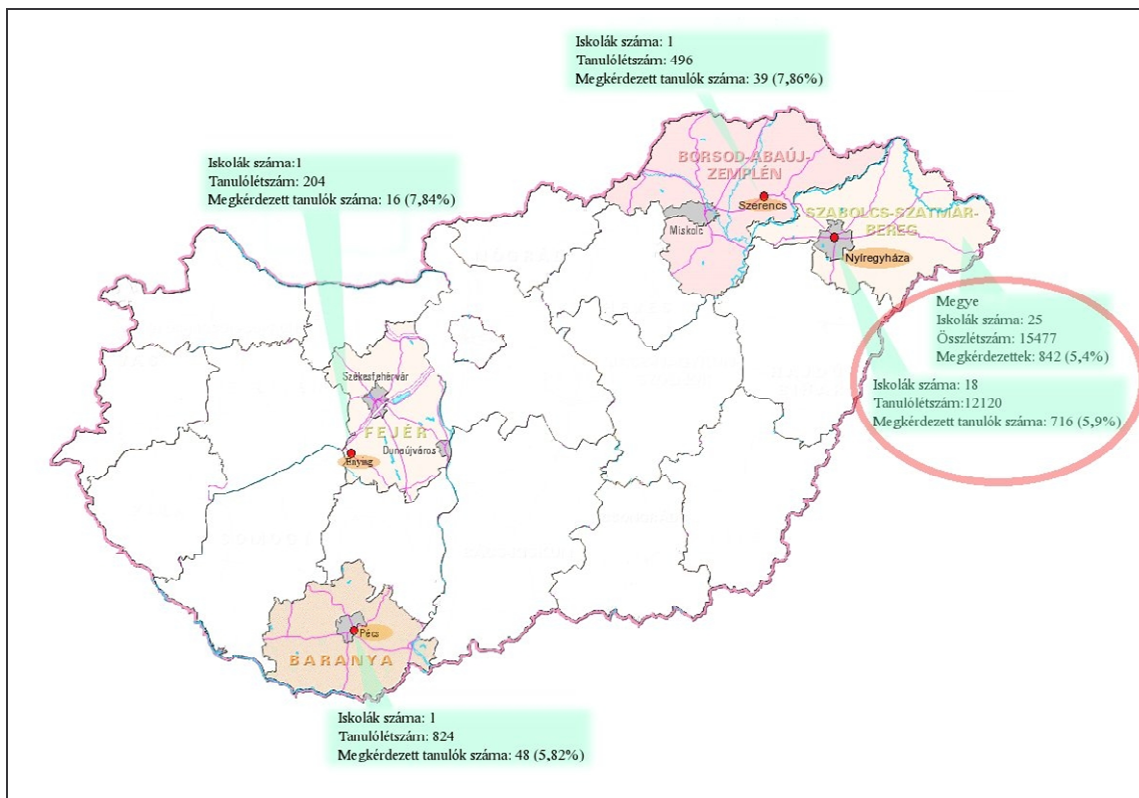
3. Kutatási-vizsgálati módszerek

3.1 A kutatott, illetve a vizsgálatba bevont térség földrajzi lehatárolása

Az ifjúságturisztikai motivációkutatás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére (Magyarország, Észak-alföldi régió), Beregszászra és környékére (Ukrajna, Kárpátalja megye, Beregszászi járás), Szatmárnémetire és környékére (Románia, Szatmár megye) – melyek egyben a Kárpátok Interrégióhoz tartozó területek – és az un. „*kontrollvizsgálat*” magyarországi helyszíneire – Pécs (Dél-dunántúli régió, Baranya megye), Szerencs (Észak-magyarországi régió, Borsod-Abaúj-Zemplén megye) és Enying (Közép-dunántúli régió, Fejér megye) – terjed ki.

1. ÁBRA A kutatásba bevont Kárpátok Eurorégió/Interrégiós területek és települések kérdőíves felméréssel kapcsolatos összefoglaló statisztikai adatai (n = 1724)
(Saját szerkesztésű térképvázlat a Geodézia Rt. „*Eurorégiók magyar megyék részvételével*” és a www.matarka.hu internetes térképtár c. alaptérképeinek kiegészítésével és átszerkesztésével)

2. ÁBRA A kutatásba bevont Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és az un. kontroll megyék kiválasztott településeinek a kérdőíves felméréssel kapcsolatos összefoglaló statisztikai adatai (n = 1661)
(Saját szerkesztésű térképvázlat a www.matarka.hu internetes térképtár alaptérképének a felhasználásával)

3.2 A kérdőívek összeállítása

3.2.1 A kérdőíves felmérés választásának elméleti indoklása

A turizmus hatásainak vizsgálatában alkalmazott módszereket illetően a szakirodalom fontos szerepet tulajdonít a kérdőíves felmérésnek, s hangsúlyozottan emeli ki azt, hogy ez a módszer fontos kutatási eszköz a turizmus fejlődésével és a turistákkal kapcsolatos attitűdök elemzésében: "A felmérés alkalmas egy adott időpontban jellemző attitűdök megismerésére, így a kapott eredmények a későbbiekben kiindulópontot jelenthetnek az attitűdökben végbement változások értékelésében is. Egy kérdőíves felmérés általában tükrözi egyrészt a hatásvizsgálatot vagy attitűdelemzést végző kutató előzetes hipotéziseit a várható eredményekkel kapcsolatban, de tartalmaznia kell mindazon kérdéseket is, amelyek jelentősek az érintett közösség számára."¹

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és az azzal szomszédos országok (Ukrajna és Románia) egyes határ-menti területein élő 15-19 éves középiskolás korosztály turizmussal kapcsolatos érdeklődésének, igényeinek és elképzeléseinek megismerését komplex módon, ún. kvantitatív eszközök alkalmazásával vizsgáltam. Az alap- és a mintasokaság szempontjából az adott ifjúsági korcsoportot tekintve reprezentatív felmérés fő célja a diákok üdülési és pihenési szokásainak, attitűdjének a teljes körű felmérése. A kutatási módszereket a vizsgálat céljának megfelelően határoztam meg, melyen az alábbiak:

¹ PUCZKÓ L. – RÁTZ T. 2001: *A turizmus hatásai*. Aula, Budapest, 283 p.

- szekunder adatgyűjtés és elemzés (KSH, önkormányzati hivatalok, oktatási intézmények, stb.);
- primer adatfelvétel nyomtatott kérdőíves módszerrel (Paper and Pen Interviewing – PAPI). A telekommunikáció és az informatikai technikák rohamos fejlődése és elterjedése következtében napjainkban egyre nagyobb szerephez jutnak a PAPI-t kiváltó más – pl. a CAPI (laptop), CATI (telefon) és CAWI (online) eljárások. A kérdőíves adatfelvételt az egyik legelterjedtebb kutatási módszerként tartják számon, de természetesen a kérdőívek formája, tartalma és nyelvezete eltérő lehet a különböző kutatási területeken. Egyik legnagyobb előnye például az, hogy reprezentatív mintán alkalmazva objektív és általánosítható eredményeket biztosít. Az alkalmazási területeit tekintve az ún. PAPI-módszer lehetővé teszi a személyes megkérdezést, az önkitöltéses és a naplós adatfelvételt egyaránt. (www.szondaiptos.hu) Egy téma mélyebb és részletesebb vizsgálatához, s a megkérdezettek körének célcsoportos fajtákba sorolásakor – például ifjúságturizmus kutatás esetében – a személyes megkérdezés használata lehet a célszerű. Az ifjúságturisztikai kutatásaim során a kiválasztott mintaterület paramétereit és a felmérésbe bevont alap- és mintasokaság számarányát, valamint a rendelkezésre álló költségvetést is figyelembe véve – a vélt előnyökkel és a lehetséges hátrányokkal is számolva – a kérdőíves módszer önkitöltéses formáját alkalmaztam. A választott megoldás legjelentősebb előnye az, hogy a vizsgálatban résztvevők a nyomtatott kérdőívet maguk töltik ki, s így lehetőségük van az egyes kérdések alaposabb átgondolására és a megfontoltabb válaszadásra is. A választott megoldás hátránya lehet az alacsony visszaküldési arány, s ennek következtében az adatfelvétel esetleges torzulásainak – például akkor, ha a válaszok nem szigorúan véve a mintaszemélytől származnak – megjelenése. E lehetőség kiküszöbölése és/vagy mérséklésére, valamint a különböző módszerek egyes elemeinek a kutatás objektivitásának, illetve hatékonyságának növelése céljából az alábbi elemeket építettem be a kutatás/vizsgálat folyamatába:

- a kutatásba bevont iskolák intézményvezetőinek telefonos és majd a személyes megkeresése („kvázi” személyes megkérdezés);
- az előre megszerkesztett és papír alapú kérdőívek kíséreléssel történő ellátása;
- a kérdőíveknek a felmérésbe bevont iskolákba történő személyes kijuttatása és összegyűjtése;
- a kérdőívek kitöltésénél az önkitöltéses adatgyűjtési módszer egyik fajtájának, a csoportos önkitöltés alkalmazásának kombinálása az egyéni válaszadási lehetőséggel;
- a kérdőívek kitöltése során a válaszadás önkéntességének hangsúlyozása és a kapott adatok bizalmas kezelése.

3.2.2 A kérdőív-minták összeállítása

Az ifjúságturisztikai kutatási téma vizsgálatához szükséges kérdőívek szerkesztése és összeállítása az előkészítés és szerkesztés, a kipróbálás majd a véglegesítés fázisait foglalta magába. Az előkészítés szakaszában alapvető tartalmi kérdésként jelent meg a 15-19 éves középiskolás korosztály üdülési és pihenési szokásainak a megismerését célul tűző kutatáson belül a kérdések céljainak és a várható válaszok mélységének a meghatározása/prognosztizálása. A kérdőívek készítésekor és összeállításakor elsősorban az alábbi szerkesztési szabályok figyelembevételére, illetve betartására koncentráltam:

- a kérdések logikus és érdeklődésfelkeltő megfogalmazása;
- a kérdőívek kérdéseinek könnyű megválaszolhatósága és azonos értelmezhetősége. Egyszerű, rövid és könnyen megválaszolható, valamint relatíve nem túl sok kérdés megjelenítése;
- a kérdések lehetőleg minden lehetséges válasz adását tegyék lehetővé, ne befolyásolják a válaszadókat, és a válaszadás legyen önkéntes;
- a kérdőívre adott válaszok alkalmassága a számszaki feldolgozásra;

- a kérdőív és a kísérőlevél megfelelő formája (papír minősége, kivitel esztétikuma, olvashatóság), valamint kérdőíveknek a címzettekhez való zárt borítékban történő eljuttatása.

Az ifjúságturisztikai kérdőívben megfogalmazott kérdéstípusok a kutatás-felmérés célja és tartalma következtében változatosak és sokszínűek. A kérdés feltevésének módja szerint azok alapvetően alternatív vagy zárt kérdések. Ezen belül a kérdések egy része a zárt kérdésekhez tartozó szelektív kérdés, illetve a szelektív kérdések egy másik változata, a skála, vagy intenzitáskérdés. A kérdések egy része emlékeztető és esetenként ellenőrző jellegű, mivel a megkérdezettekkel kapcsolatos múltbeli események iránt érdeklődik.

A kérdéseket két nagy kérdéscsoportba strukturálva állítottam össze (A kérdőív I. része kifejezetten motivációkutatás, míg a II. része kiemelten idegenforgalmi célú vonzerő/kínálat és tájértékelés, környezetminősítés):

- „*Az ifjúsági turizmus feltételeinek és lehetőségeinek felmérése (Kérdőív a 15-19 éves középiskolás korosztály üdülési, pihenési szokásainak felméréséhez és értékeléséhez.) – I. A 15-19 éves korosztály utazási és üdülési szokásai*”

- „*Az ifjúsági turizmus feltételeinek és lehetőségeinek felmérése (Kérdőív a 15-19 éves középiskolás korosztály üdülési, pihenési szokásainak felméréséhez és értékeléséhez) – II.- Szabolcs-Szatmár-Bereg megye turisztikai vonzerőinek – adottságainak számbavétele (A 15-19 éves korosztály véleménye a megye természeti, kulturális és speciális vonzerőiről illetve az idegenforgalom infrastrukturális feltételeiről)*”

A határokon túli és a magyarországi ún. kontroll-megyék, illetve kiválasztott települései számára szerkesztett kérdőív – az adott területre vonatkozó és szükséges módosítások mellett – megegyezik a magyarországi felméréshez összeállított kérdőív I. részének tartalmával.

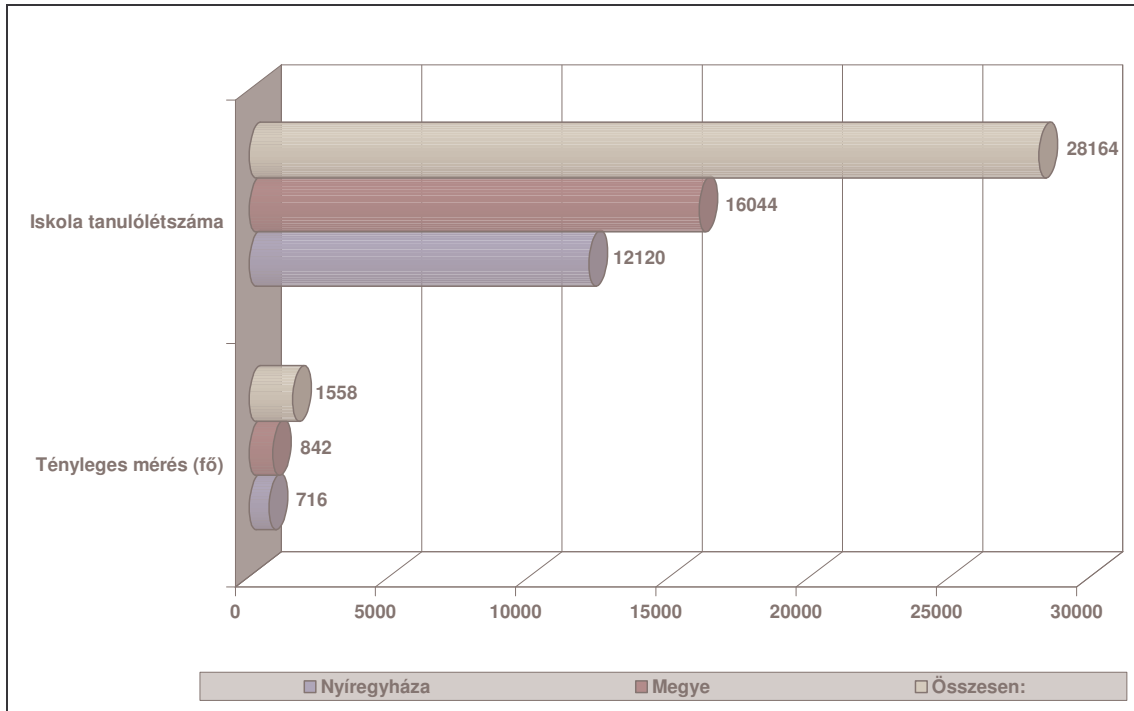
A kérdőívek visszaérkezése és/vagy küldése, a visszaérkezés lezárását követő kérdőív-feldolgozás és értékelés főbb fázisai az alábbiak voltak:

- a feldolgozásra kerülő kérdőívek formai és tartalmi ellenőrzése. Számszerűsítés, az alapkérdések megválaszolásának aránya, a válaszok olvashatósága és az alapkérdésekre, illetve az ellenőrző kérdésekre adott válaszok logikai vizsgálata;
- a kérdőívek feldolgozásának előkészítése és feldolgozása. Elő-feldolgozás, a feldolgozott kérdések elsődleges és másodlagos csoportosítása, valamint a kézi és/vagy gépi adatfeldolgozás;
- a feldolgozott adatok realitásának ellenőrzése, az összesített adatok értékelése. A kérdőívek számának és a mintaelem-számnak az összehasonlítása, a véglegesen értékelhető mintaszámnak a megállapítása;
- a végleges ellenőrzés, un. „feldolgozási és közlési táblák” készítése, az eredmények grafikus megjelenítése és a szöveges elemzések elkészítése.

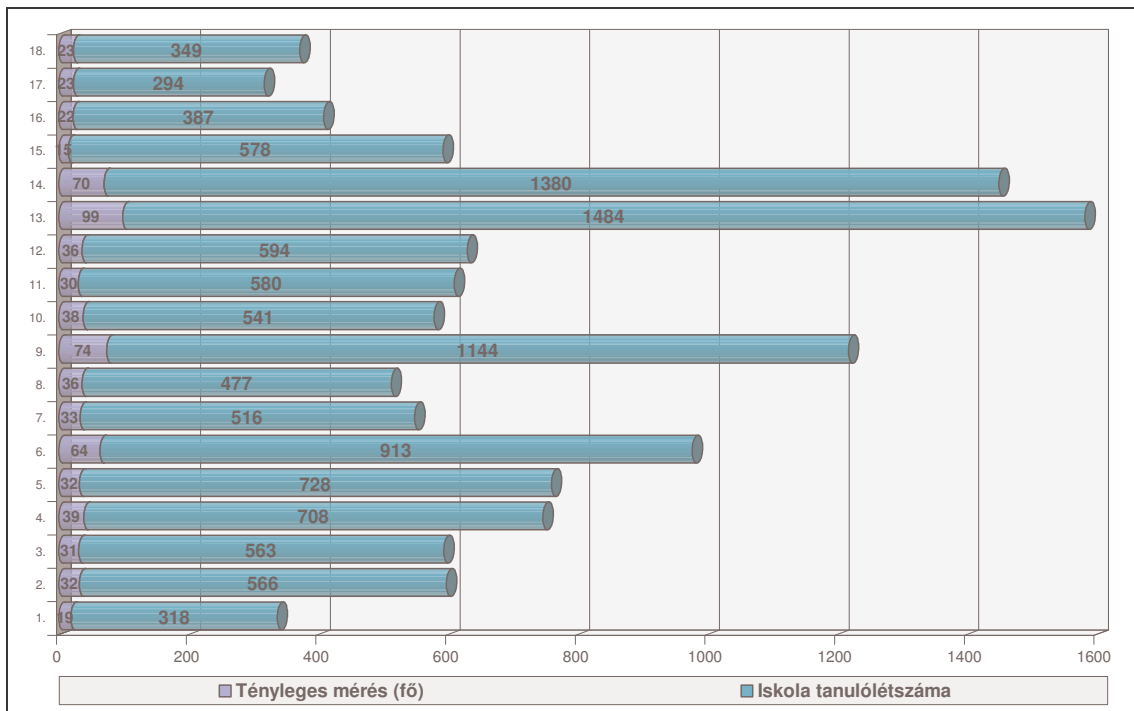
3.2.3 A kutatásban és felmérésben résztvevők reprezentatív mintájának optimális %-os meghatározása

A kutatásban-felmérésben résztvevők mintájának a meghatározása a kérdőíves felmérésnek mindig az egyik kritikus pontja. A megyében élő 15-19 éves korosztály teljes létszáma 2004. évi adatok alapján 43 278 fő volt. A mintavétel körébe beletartozik Szabolcs-Szatmár-Bereg megye megközelítően összes 15-19 életév közötti középiskolába járó diákja. Ennek teljes létszáma a rendelkezésre álló legfrissebb statisztikai adatok alapján 31 655 fő. Az ifjúsági korosztály vizsgált csoportját illetően a szegmens egészére vonatkozóan helyes következtetések levonásához az 5% körüli átlagos mintavételi arányra törekedtem, amellyel biztosítható egyrészt a reprezentativitás, másrészt pedig a nagymennyiségű adathalmaz kezelhetősége/feldolgozhatósága. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a felmérésbe bevont 28164 középiskolás tanulót tekintve – n: 1558 fő esetében – például 5,5%-os a mintavételi arány. A határokon túli és a magyarországi ún. „kontroll” régiókban, illetve annak egyes megyéi településein kiválasztott középiskolákban az adott

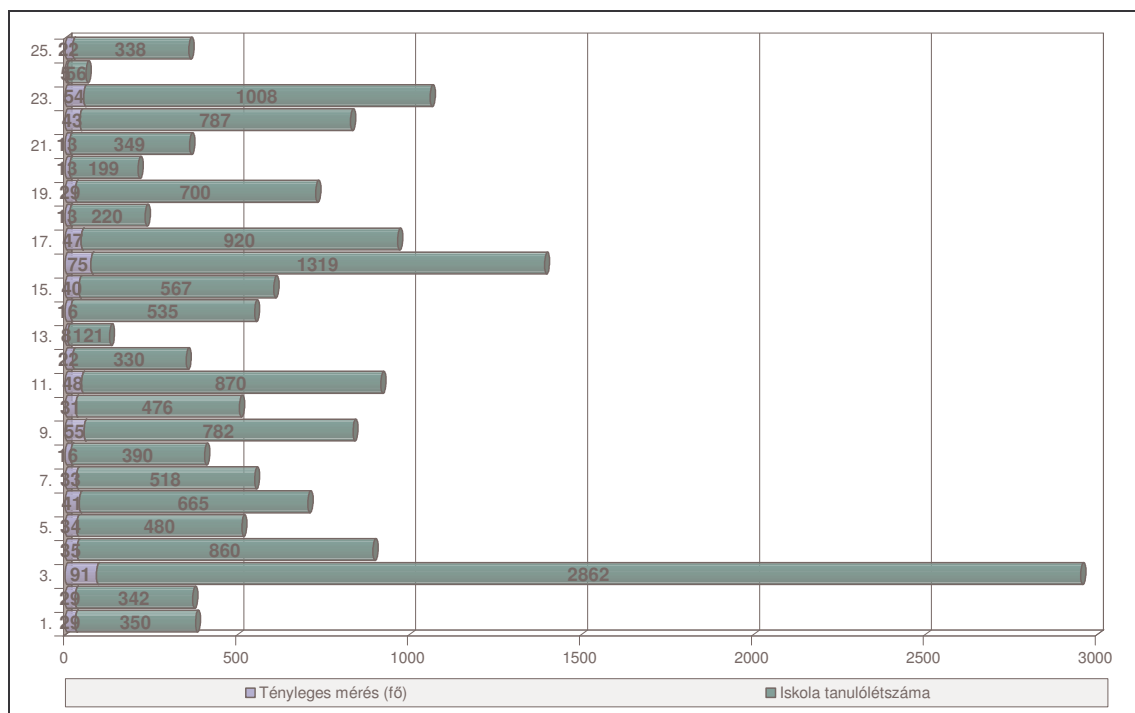
középiskola tanulólétszáma alapján a megfelelő feldolgozhatóságot és értékelhetőséget biztosító minimum 5%-os - reprezentatív értékek megállapításával történt a felmérés.

3. ÁBRA Az ifjúságturisztikai kérdőíves felmérés összefoglaló statisztikája (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Nyíregyháza középiskoláinak tényleges tanulólétszáma illetve a felmérésbe bevont diákok száma, (n = 1558)

4. ÁBRA Az ifjúságturisztikai kérdőíves felmérés összefoglaló statisztikája (Nyíregyházi középiskoláinak tényleges tanulólétszáma illetve a felmérésbe bevont diákok száma, (n = 716)

5. ÁBRA Az ifjúságturisztikai kérdőíves felmérés összefoglaló statisztikája (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye középiskoláinak tényleges tanulólétszáma illetve a felmérésbe bevont diákok száma, (n = 842)

4. Az eredmények összefoglalása

4.1 Az ifjúsági turizmus általános helyzetének, szerepének és jelentőségének megítélése a kutatások tükrében

Az ifjúsági turizmus jelenlegi helyzetével kapcsolatos általános véleményem/javaslataim megfogalmazásakor - a kutatási célokban és a hipotézisekben megfogalmazottakra, illetve felvetekre is válaszolva - érintem a folyamatosság és hagyományápolás, a kormányzati és önkormányzati szerepvállalás, az ifjúsági turisztikai infrastruktúra helyzete, a fiatalok jövedelmi viszonyai, valamint az iskola korosztályos turizmusban betöltött szerepének megítélését.

- A fenti megközelítésben és összefüggésben az ifjúsági turizmussal kapcsolatos legfontosabb megállapítások:

- Az ifjúságpolitikában, illetve annak az ifjúsági turizmust is magába foglaló 20. századi történeti fejlődését és rendszerét tekintve – a cserkészmozgalmaktól az úttörő- és KISZ-mozgalomnak az ifjúsággal, valamint a fiatalok turisztikai tevékenységét gondozó programjait illetően egyaránt – nyomon követhető bizonyos jellegű folyamatosság.

- A mindenkorif ifjúságpolitikát, a gyermek- és ifjúsági turizmus formai és tartalmi oldalát a korszakokonként eltérő ideológiák következtében természetesen eltérő pedagógiai-módszertani megközelítések illetve gyakorlat jellemezte.

- Az ifjúságpolitikában, a gyermek- és ifjúsági turizmusba bevont és érintett felnőttek, pedagógusok és segítők szakmai-módszertani képzése és felkészítése, vizsgáztatása jól szolgálta a konkrét gyakorlati tevékenységet és munkát.

- A gyermek- és ifjúsági turizmus infrastrukturális-tárgyi feltételeit, annak hálózatát valamint a programok szervezettségét és tematizáltságát tekintve jól kialakított, s a fiatalok anyagi lehetőségeit is messzemenően figyelembe vevő rendszereket hoztak létre és működtettek.

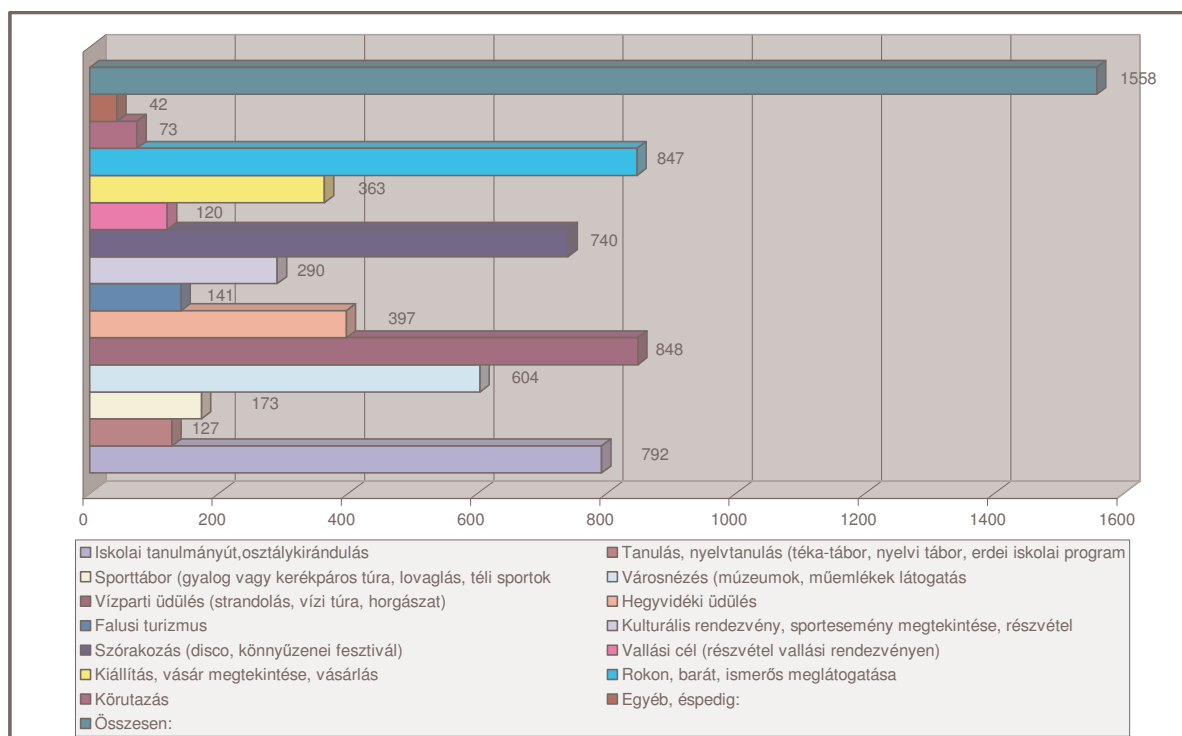
- A 90-es évek elején lezajlott rendszerváltozástól kezdődően az ifjúsági turizmus helyzete és fejlődése véleményem szerint több vonatkozásban sem tekinthető teljességében a korábbi rendszer és ifjúságpolitika szerves folytatásának.
- Napjainkban az ifjúságpolitika, a gyermek- és ifjúsági turizmus gondozása és felügyelete – például iskolai kirándulások, erdei iskolák, táboroztatás és üdültetés, természetjárás, ökoturizmus, stb. – részben ugyan több minisztériumhoz is tartozik, de hiányzik egy, az e területet koordináló központi intézmény országos-, regionális-, megyei- és megyei jogú városi/települési szinten egyaránt. Hiányoznak a területet érintő konkrét eredmények a törvényi szabályozást illetően, s például az ifjúsági törvény elfogadása is várat még magára.
- A rendszerváltozást követően jelentős vagyonesztés és ebből következően feladat-ellátási nehézségek léptek fel, illetve jelentek meg e területen. Ez megszüntette, vagy jelentős mértékben megváltoztatta, s fenntartói-működtetői szempontból is más alapokra helyezte a korábban a gyermek- és ifjúsági turizmus bázisául szolgáló országosan kiépített és működtetett infrastruktúra- és tárgyi feltételrendszert, valamint hálózatot.
- A fiatal generációhoz tartozók zömében családok tagjaiként még nem önállóak, saját jövedelmi forrásaik nincsenek vagy alacsonyabbak, ezért ez alapvetően meghatározza, befolyásolja a turizmusban való részvételi lehetőségeiket.
- Az ifjúsági turizmus meghatározóan jellemző formái az iskolai tanulmányi- és osztálykirándulások, a táborozás és természetjárás, melyben a benne résztvevők döntően az iskolák diákjai közül kerülnek ki, s ezért nagyon sok szállal és szorosán kapcsolódnak az iskola világához.
- Az iskolák több szempontból is meghatározó szerepet töltenek be az ifjúság életében és mindennapi tevékenységi rendszerében. Az iskolákban egyrészt folyamatosan, s távlatosan alakítható és formálható az ifjúság gondolkodása, szemléletmódja, illetve környezettudatos magatartása, másrészt a pozitív közösségi élet és formák tekintetében meghatározóak lehetnek számukra az iskolai keretek között szervezett ifjúsági turisztikai programok.

4.2 Szabolcs-Szatmár-Bereg megye ifjúsági turizmusának konkrét jellemzői és lehetőségei az ifjúságturisztikai motivációkutatás eredményei alapján

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élő és tanuló 15-19 éves középiskolás korosztály meghatározóan nagyobb része valamilyen formában részt vett/vesz különböző utazásokon és/vagy üdülésen, s ebből következően aktív részese az ifjúsági turizmus különböző formáinak. Alapvetően ezek a meghatározó ifjúsági turisztikai formák jellemzően a családi, valamint kifejezetten a gyermekek részére szervezett üdülések és utazások, illetve - miután az e korosztályhoz tartozó turisták elsősorban az oktatási intézmények tanulói közül kerülnek ki – az iskolai és osztálykirándulások, a természetjárás és a különböző tartalmú iskolai táborok.

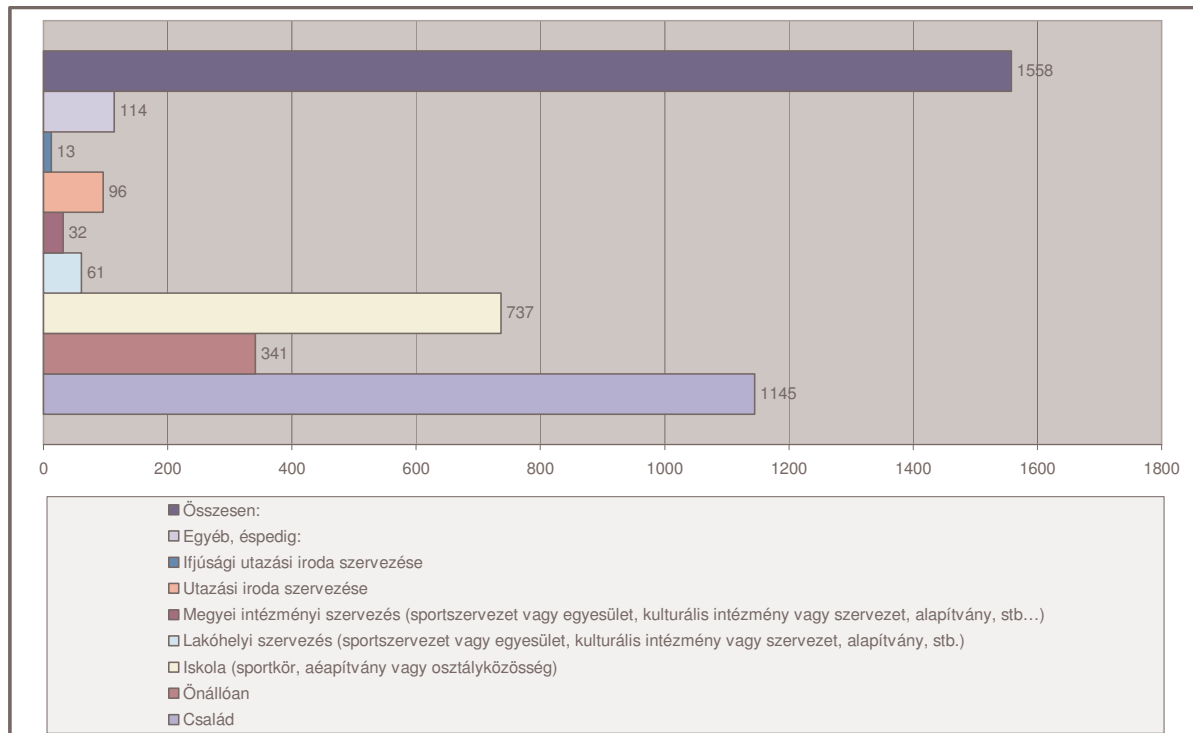
- Szabolcs-Szatmár-Bereg megye középiskolás korosztálya üdülési és pihenési szokásainak legjellemzőbb vonásai:

- A megye középiskolás fiataljai utazásainak és/vagy üdüléseinek fő céljai között elsősorban a rokonok és barátok meglátogatása, az iskola által szervezett programok és emellett a vízparti üdülés, illetve a fiatalokra jellemző kor-specifikus forma, a szórakozás jeleneik meg (6.ábra).

6. ÁBRA Az elmúlt egy évben mi volt utazásának illetve üdülésének fő célja, és milyen tevékenységet végzett? (Az alábbi felsorolásból jelölje meg azt/azokat, amelyben/amelyekben volt, és közülük 1-től 3-ig rangsorolva emelje ki az Ön számára legfontosabbakat)

- A megyében élő fiatalok utazási és/vagy üdülései körében földrajzilag – az ország fővárosa megismerésének meghatározó természetes igénye mellett - érvényesül az a klasszikus elv, mely során először a megyéjüket, majd ezt követően az ország valamely közelebbi illetve ezután annak valamely távolabbi részét fedezik fel és ismerik meg.
- A fiatalok országhatáron kívüli utazásai és/vagy üdülései során - a megye egyes részei, kistérségei és települései vonatkozásában differenciáltan ugyan de – szívesen utaznak külföldre is, azonban nem elsősorban a megyével szomszédos országokat, hanem a távolabbi területeket keresik fel.
- A középiskolás korosztály utazásai és/vagy üdülései szervezése során meghatározóak azok a szervezési formák – például a család, az iskola -, amelyek közvetlenül és természetesen kapcsolódnak az egyes klasszikus ifjúságturisztikai formákhoz (7. ábra).

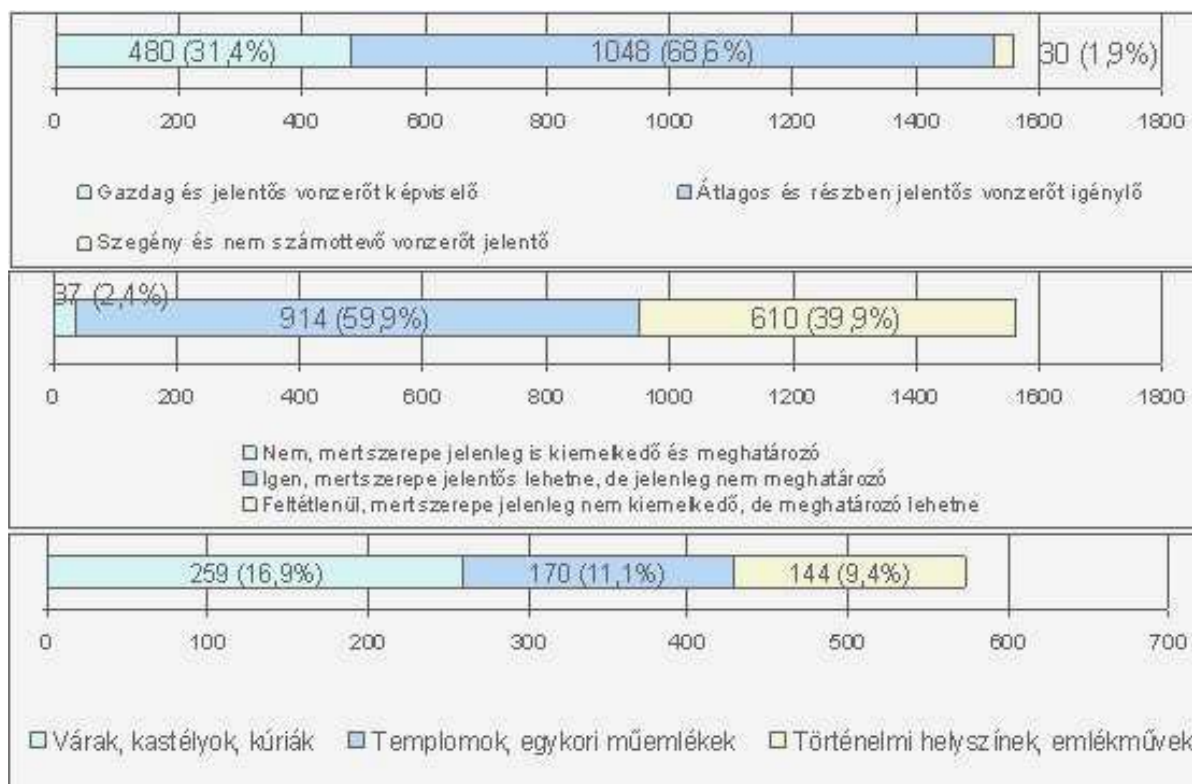
7. ÁBRA Utazása és/vagy üdülése kinek/kiknek a szervezésében illetve közreműködésével történt?

- A fiatalok az utazásaikhoz és/vagy üdüléseikhez a legtöbb információt – a korunkra jellemzően népszerű elektronikus információhoz jutás, az internet mellett – ugyancsak meghatározóan a családtól és az iskolából szerzik be.

• Szabolcs-Szatmár-Bereg megye középiskolás korosztályának a véleménye megyéje adottságairól, turisztikai vonzerőiről:

- A megyében élő és tanuló 15-19 éves középiskolás korosztály tagjai megyéjük természeti adottságait - például természeti kép, vízrajz, természetes növényzet, védett területek stb. -, általában változatosnak, kedvezőnek és átlagosnak ítélik meg.

- Hasonlóan vélekednek a fiatalok megyéjük kulturális-örökség vonzerőiről – például építészeti adottságok, kulturális rendezvények stb. – is, míg annak speciális adottságait – például gasztronómia, tájjellegű ételek és italok stb. – különleges vonzerőként értékelik (8. ábra).

8. ÁBRA Milyenek ítéli meg a megye építészeti adottságait az idegenforgalom szempontjából? 2. Véleményeként jelezze azt is, hogy az adott elem szerepét növelné-e a megye idegenforgalmának jövőbeni fejlesztése során! 3. Nevezze meg és emelje ki az Ön által legfontosabbnak ítélt adottságot is!

- Általános és részben jelentős a fiatalok megítélése szerint Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a – fiatalok érdeklődési köréhez meghatározóan közel álló – szórakoztató szolgáltatások és az aktív turizmushoz kapcsolódó formák színvonala, vonzereje.

- A középiskolás diákok megyénk vonalas infrastruktúráját, a vendéglátás általános színvonalát és az idegenforgalmi szolgáltatásokat – nem távol állva annak általános megítélésétől – átlagosnak minősítik, s részben ebből következően fogalmazzák meg reális és jogos igényüket például az ifjúsági utazási iroda/irodák és azok szolgáltatásai, az ifjúsági turisztikai információhoz jutás, valamint az ifjúsági tematikus turisztikai programok iránt.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és ezen belül Nyíregyháza kedvező adottságaként értékelhető, hogy népessége korösszetételét tekintve az ország legfiatalabb megyéjének, illetve megyeszékhelyének számít. (Nyíregyháza közel 30 általános- és középfokú oktatási intézményével, 4 főiskolájával, mint iskolaváros a megyén belül koncentráltabban jeleníti meg a gyermek- és ifjúsági korosztályt.) Mind a megyei, mind pedig Nyíregyháza turizmusfejlesztési koncepciójában az ifjúság, a fiatalok generációjának megtartása is fontos elemként jelenik meg. A korosztályos, s ezen belül az ifjúsági turizmus, mint összetett turizmusforma lehetőségeit és lehetséges perspektíváit ez a tény egyrészt megalapozza, másrészt pedig annak fejlesztését szükségessé is teszi.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye turisztikai szempontból meghatározó attrakcióit tekintve számos olyan adottsággal rendelkezik, így például természetes és épített vonzerők, amely alkalmassá teszi arra, hogy azokat az ifjúsági turizmushoz közvetlenül vagy közvetve kapcsolódó turizmusformák - pl. aktív-, természetjáró/zöld-, öko-, sport- és hobbiturizmus, örökség- és esemény-, s nem utolsósorban a vallási turizmus stb., illetve akár az egyes komplex turisztikai termékek - fejlesztése során figyelembe lehessen venni.

- Szabolcs-Szatmár-Bereg megye ifjúsági turizmusa fejlesztésnek fontosabb területei:
 - A megye és a megyeszékhely, Nyíregyháza idegenforgalmi stratégiájában és koncepcióiban a gyermek és ifjúsági turizmus konkrétabb és hangsúlyosabban megjelenése. A megye és a megyeszékhely földrajzi-, illetve geopolitikai helyzetéből adódóan azok határokon átnyúló intézményes kapcsolataiban - például a testvér- és partnervárosi, testvértelepülések, oktatási intézmények közötti együttműködésekben – is nagyobb mértékben lehet jelen a jövőben az ifjúsági turizmus.
 - A diákok és a fiatal felnőttek anyagi-egzisztenciális lehetőségeinek jobban megfelelő turisztikai infrastruktúra, az alacsonyabb ár-fekvésű ifjúsági szálláshelyek, megfelelően kiépített vízi- és kerékpárútrendszer stb. fejlesztése.
 - Az ifjúsági turizmus nemcsak regionális, hanem a megyei szintű szervezeti keretének létrehozása, a hálózati koordinációjának megteremtése, valamint megfelelő marketingre épülő project és programszervezés megvalósítása. (Ezt és ennek részbeni kialakítását és rendszerének kiépítését megfelelő feltételek biztosításával a megye és a megyeszékhely oktatási intézményhálózatára alapozva ki lehetne építeni. Alapvetően azonban úgy gondolom, hogy a gyermek- és ifjúsági turizmus hatékony és egységes szervezését, valamint koordinációját a megyei, illetve a megyei jogú város közgyűléseinek és az azok által létrehozott testületeknek, intézményeknek lenne célszerű felvállalnia és gondoznia.)

4.3 Az ifjúságturisztikai motivációkutatás eredményeire alapozott általános és konkrét fejlesztési javaslatok

- Az ifjúsági turizmus magyarországi fejlesztésével kapcsolatos javaslatok:
 - A gyermek- és ifjúsági korosztály meghatározóan jelentős lélekszámához, valamint a társadalomban betöltött szerepéhez viszonyítva indokoltá teheti egy önálló minisztérium vagy miniszteriális hivatal létjogosultságát, illetve felállítását.
 - A korábbi ifjúsági mozgalmak és ifjúsági turisztikai tevékenységrendszerek szervezeti életének, pozitív pedagógiai-módszertani vonatkozásainak, szervezési valamint koordinációs tapasztalatainak alkalmazása hozzájárulhatna napjaink ifjúsági turizmusának fejlesztéséhez és fejlődéséhez.
 - A korábbi hazai illetve jól működő nemzetközi példák alapján, – mint például a németországi „Jugendberberge” hálózat – országosan illetve regionális szinten is célszerű lenne kialakítani-működtetni egy, a fiatalok igényeinek és pénztárcájának egyaránt megfelelő, s karakterisztikusan véd-jegyzett ifjúsági szálláshelyrendszert. A korábban jelentősebb hálózatot és színvonalasabb szolgáltatást nyújtó kempingek fejlesztése is jól szolgálhatná az ifjúsági turizmust.
 - Az ifjúsági turizmusformák között korábban mind a cserkészmozgalmak, mind pedig az úttörő- és KISZ mozgalom idején igen népszerű „építőtáborok” (mezőgazdaság, építőipar, régészeti feltárás, stb.) szervezésének újbóli életre hívása.
 - Az ifjúsági turizmusban meghatározó iskolai programok, így például osztálykirándulások, természetjárás, különböző táborok, erdei iskolák stb. rendszerének a kialakítása, valamint folyamatos szervezési feltételeinek hatékonyabb és eredményesebb biztosítása. Az iskolai testnevelés és sporttevékenység, az iskolai szervezésű természetjárás, táboroztatás, erdei iskolai mozgalom nagyobb mértékű és koncepciózusabb erkölcsi és anyagi támogatásának biztosítása. A jelenleginél koordináltabb, konkrétabb valamint direkter pedagógiai-módszertani jellegű segítségnyújtással, információkkal és programjavaslatokkal az iskolák nagyobb szerepet játszhatnának az ifjúsági turizmusban.
- Az országhatárokon túl elhelyezkedő és az ifjúságturisztikai kutatásba bevont Kárpátok Eurorégióhoz tartozó területek – Kárpátalja megye, Beregszászi járás (Ukrajna) és Szatmár

megye, Szatmárnémeti és környéke (Románia) – idegenforgalmával és ifjúsági turizmusának fejlesztésével kapcsolatosan megfogalmazódott javaslatok:

- Kárpátalját illetően a határállomások folyamatos korszerűsítése mellett a határátlépés procedúrájának könnyebbé, gyorsabbá tétele.
- Az egyes főutak korszerűsítését jelentő fejlődő közúti közlekedési hálózat mellett – különösen a városokban és a településeken belül – az útburkolatok javítása, valamint a megfelelő üzemanyagot biztosító töltő- és szervizállomások bővítése. A kerékpárutak rendszerének fejlesztése és a kijelölt turistaútvonalak hálózatának, illetve minőségének javítása, menedékházak építése.
- A szállodai és ifjúsági szállóhelyek növelése, valamint a megkezdett felújítások – magántőke bevonásával történő – folytatása, a fürdők és gyógyszállók rekonstrukciója.
- Az általános – a helyben élő lakosság és a turisták alapellátását is biztosító –, illetve az út-menti infrastruktúra színvonalának jelentős mértékű, illetve a falvak általános infrastruktúrájának a javítása.
- Az idegenforgalmi szakember-ellátottság lényeges bővítése. Kárpátalja jobb nemzetközi megismertetése, pozitív arculatának kialakítása és erősítése céljából még hatékonyabb marketing- és reklámtevékenység (pl. a határállomások információs rendszerének fejlesztése, kiemelkedő vonzerőket bemutató kiadványok, prospektusok, az informatikai modern eszközeivel megjelenített reklámanyagok kiadása, stb.)
- Szatmár megye (Románia), Szatmárnémeti és környékét tekintve a főközlekedési utak – a közelmúltban történt rekonstrukciót követően – minőségében jók, de a másodrendű úthálózat, illetve a településeken belüli utak felújítása szükséges. (A megye szempontjából jó lehetőséget jelent majd Magyarországot és Románia északkeleti részét – Szatmár és Máramaros megyéket – összekötő, s az érintett térségeket a magyarországi autópálya-rendszerhez, így az európai úthálózat vérkeringésébe is kapcsoló 2010-re megépíteni tervezett gyorsforgalmi út elkészülte.)
- Az ifjúsági, s ezzel együtt például az aktív turizmus fejlesztésének szempontjából – lehetőség szerint akár párhuzamosan a határ mindkét oldalán – itt is nagyobb mértékben lenne szükséges bővíteni és fejleszteni például a közúti, illetve az egyes településeken belüli kerékpárút-hálózatot. Jó lehetőségeket jelentenének az ifjúsági turizmus fejlesztése szempontjából a két országrészt természetesen összekapcsoló folyóvizek gátjain eddig kiépített kerékpárút-rendszerek bővítése.
- A folyóvizek – például a Szamos – vízparti infrastruktúrájának a fejlesztése a vízi turizmus és a vízparti táborozás lehetőségeit növelné. Megfelelő, de korszerűsíthető a megyében szép számmal található termál- és gyógyfürdő infrastruktúrája is.
- Az utak mentén már több helyütt is látható, elsősorban magánerevből épített és működtetett panziók, vendéglátóhelyek bővítése. A diákok anyagi lehetőségeinek jobban megfelelő szálláshelyek és a kempingek, illetve a megfelelő férőhely-kapacitással rendelkező iskolák (kollégiumok) hálózatának fejlesztése biztosítaná a fiataloknak a turizmusban való nagyobb mértékű bekapcsolódását.
- Az idegenforgalmi marketing, Szatmár megye sokszínűségének, idegenforgalmi vonzerőinek bemutatása, minél szélesebb körű hazai és nemzetközi megismertetése terén az országról és benne a megyéről rendelkezésre álló általánosabb jellegű információs anyagok – például különböző útikönyvek, kiadványok, leporellók, idegenforgalmi prospektusok, stb. – folyamatos frissítésével és kiegészítésével, valamint a természetjárást, a túrázókat sokoldalúbb tájékoztatását biztosító információs rendszerek kiépítésével növelhető az ismertség és látogatottság. Az idegenforgalom megyei fejlesztése terén a különböző szolgáltatások személyi feltételrendszerének biztosításához, képzéséhez és továbbképzéséhez jobban ki lehetne aknázni a megyeszékhely közép- és felsőfokú oktatási intézményhálózatát.

5. Az eredmények hasznosíthatóságának lehetőségei

5.1 A kutatási eredmények felhasználási lehetőségei különböző turizmusfejlesztési koncepciókban

5.1.1 Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Idegenforgalom Fejlesztési Koncepciója és Stratégiai Programja

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye idegenforgalom fejlesztési koncepciója és stratégiai fejlesztési programja 2003 februárjában készült el a megye turizmusa hosszú távú fejlesztési céljainak, valamint a középtávra szóló fejlesztési feladatoknak a megfogalmazása céljából. A program közvetlenül nem foglal magába az ifjúsággal és az ifjúsági turizmussal kapcsolatos, s a dokumentumban önállóan és konkrétan a korosztályos turizmussal kapcsolatos elképzeléseket, terveket. Ugyanakkor az anyag több részében közvetve találunk utalást a megyében élő fiatalokat és az ifjúsági turizmust illetően. A megyében élő és tanuló fiatalok, elsősorban a 15-19 éves korosztály üdülési és pihenési szokásait, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg adottságainak, illetve turisztikai vonzerőinek az ifjúsági korosztály szemüvegén keresztül történő, s alapvetően teljes körű felmérését-feltérképezését, valamint elemzését célul tűző dolgozat – egyes elemeiben vagy egészében is – kiegészítő részét képezheti a megye turizmusfejlesztési koncepciójának.

5.1.2 Nyíregyháza Turizmusfejlesztési Koncepciója

Nyíregyháza megyei jogú város turizmusfejlesztési koncepciója – „*Építeni csak alapokra lehet*” – mottóval ugyancsak 2006-ban készült el, mely dokumentum Nyíregyháza integrált középtávú idegenforgalmi fejlesztési céljait és annak megvalósításához szükséges feltételrendszert foglalja magába. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megye megyeszékhelyének turizmusfejlesztési elképzeléseit magába foglaló anyag – hasonlóképpen, mint az előző két dokumentum – csak közvetve, bár az előzőeknél több helyen jelenít meg az ifjúsággal és az ifjúsági turizmussal kapcsolatos elemeket és tartalmakat. Nyíregyháza iskolaváros jellege, valamint a megyeszékhely fiatalokat vonzó centrumszerepe egyrészt alkalmassá, másrészt pedig szükségessé is teszi azt, hogy a fiatalok lehetőségeinek és igényeinek a konkrétabb megismerése révén az ifjúsági turizmus kiemeltbb szerepet töltsön be a város és a diákok életében.

5.2 A kutatás eredményeinek gyakorlati felhasználási lehetőségei

5.2.1 Iskolai ifjúságturisztikai programlehetőségek tervezése (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

A diákok, a fiatalok turizmusban való részvételének tervezésével, szervezésével és koordinálásával foglalkozó központi megyei intézmény és/vagy szervezet illetve testület Szabolcs-Szatmár-Beregben konkrétan nem működik, ennek következtében a megyében működő több száz iskola ifjúsági turisztikai programjainak tervezése sem szakmai, sem pedig módszertani szempontból nem megoldott. A megyében működő oktatási intézmények jellemző ifjúságturisztikai programjainak, így például az osztály- és tanulmányi kirándulásoknak, az évközi illetve nyári szakmai programjainak, táborainak, esetlegesen nemzetközi projectjeinek tervezését és szervezését önállóan kell megoldaniuk. Az iskolák, illetve ezekben a különböző korosztályi csoportokat magukba foglaló diákközösségeknek életkoruk, tanulmányi-műveltségi szintjük, érdeklődésük valamint fizikai teljesítőképességük ismeretében szükséges és célszerű szervezni a

különböző iskolai ifjúságturisztikai programokat. Ez elméletileg megvalósítható-megoldható szinte mindegyik oktatási intézményben, azonban ezt feltételezve is célszerű lehet egy olyan szakmai és módszertani adatbank és/vagy tervező-szervező illetve koordináló intézmény, szervezet létrehozása, amely ajánlásaival segítséget nyújthat az iskolák ilyen jellegű feladatainak a megoldásához. A megyében elvégzett ifjúságturisztikai kutatás és az annak eredményeit, tapasztalatait közreadó dolgozat – a „Melléklet” c. rész konkrét programajánlásaival – hozzájárulhat a fentiekben megfogalmazottak megvalósításához.

5.2.2 Tematikus ifjúságturisztikai programkínálatok tervezése (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

Az általánosabb tartalommal és tematikával lebonyolított iskolai ifjúságturisztikai programok, osztály és tanulmányi kirándulások, – mint például a lakóhely és közvetlen környékének megismerése, megyei körút stb., - mellett napjainkban egyre népszerűbbek és elterjedőben vannak a diákok és pedagógusok körében az egy meghatározott és konkrét téma köré fűzött, illetve szervezett ún. tematikus kirándulások, s még inkább a szünidőben, nyáron szervezett táborok. A diákok iskolai tanulmányaikhoz kötődő és ahhoz kapcsolódó földrajzi, történelmi, irodalmi, művészettörténeti, néprajzi stb. sétéi, kirándulásai mellett, egy-egy műveltségterület, művészeti ág, vagy éppen a verseny- és szabadidősporthoz, a test- és mozgáskultúrához kapcsolódó koncentrált és tematikus program-együttes – természetesen kiegészítve vagy éppen kombinálva más elemekkel – ismeretközlő és gyarapító funkciója mellett közösség-szocializációs szerepet is betölt. Egy-egy komplex programmal megtervezett és lebonyolított turisztikai, kézműves, tánc- és életmód- vagy éppen sporttábornak stb. a diákok, az ifjúsági korosztály szempontjából ismeret- és szemléletformáló, edzettséget és állóképességet növelő, valamint közösség-szervező-építő hatása is van. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a fiatalok körében elvégzett ifjúságturisztikai kutatás és annak szakmai-módszertani tapasztalatai, illetve ajánlása hasznos lehet az iskola tematikus turisztikai programok, szünidei-nyári táborok rendszerének a megalkotásához és kialakításához. A gyakorlati és a kutatás tapasztalatain alapuló konkrét tematikus programajánlásokat a dolgozat „Melléklet” része tartalmaz.

5.2.3 Tematikus ifjúságturisztikai programkínálatok tervezése (Határon átnyúló ifjúsági turisztikai programok)*

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye komoly helyzeti előnyévé vált földrajzi fekvése, mely a közvetítő kapcsolatok színtere mellett az átlagosnál is nagyobb lehetőségeket biztosít a regionális együttműködések, a testvérmegyei, illetve testvérvárosi/testvér-települési kapcsolatok (pl. Nyíregyháza – Szatmárnémeti stb.), a különböző határokon átívelő együttműködések kialakításában és fejlesztésében egyaránt. A testvérvárosi/testvér-települési határokon átívelő kapcsolatok kezdeményezői, majd részesei lehetnek például az egyes oktatási intézmények, iskolák két- vagy többoldalú iskolaközi-, tanulmányi-, kulturális- és sport tartalmú együttműködései, valamint közös részvételei különböző EU-s pályázati projectekben. A határokon túli kapcsolatok kialakításában és működtetésében meghatározó szerepet kaphat az ifjúsági turizmus is, olyan

*Az euro- illetve interregionális szerveződések célrendszerében, a két- valamint többoldalú együttműködések határokon átívelő programjai sorában – a gazdaság, a természet- és környezetvédelem, a kulturális örökségápolás, az oktatás és képzés stb. mellett – az idegenforgalomról, mint egyik lehetséges kitérési pontról beszélhetünk. A turizmus napjaink gazdaságának dinamikusan fejlődő szektoraként a foglalkoztatás élénkítésével hozzájárulhat a hátrányos helyzetű perifériális, s elmaradott határ-menti területeken a munkanélküliség csökkentéséhez, a gazdaság fejlesztéséhez, de mint a „béke iparága” hangsúlyozottan kiemelkedő szerepe lehet – egymás nyelvénél, kultúrájának, szokásainak, folklórijának, gasztronómiájának stb. jobb megismerésével - a határok két oldalán élő azonos és más nemzetiségű népesség kapcsolatainak erősítésében, a történelmi múltból örökölt előítéletek és béklyók oldásában. A diákok, a fiatalok, illetve az ifjúsági turizmus ebben a folyamatban a maga sajátos helyzetét és funkcióját tekintve meghatározó szerepet tölthet be.

iskolaközi osztály- és/vagy tanulmányi kirándulásoknak, évközi és szünidei tematikus táboroknak, aktív-, öko-, kulturális- és sportturisztikai stb. programoknak a tervezésével és szervezésével, melyekre a dolgozat utalást és ajánlásokat tesz. A vizsgált területeken és azok határ-menti térségeiben a lehetséges idegenforgalmi, ifjúságturisztikai együttműködési formák, illetve programok közül az öko-, a falusi és a gasztronómiai turizmust, az aktív- és egészségturizmust, a kulturális és élményturizmust, a vallási turizmust, és kifejezetten az ifjúsági turizmust és a családi üdüleket emelhetjük ki.

5.3 A kutatás eredményeinek statisztikai célú felhasználási lehetőségei

5.3.1 Az ifjúság-turisztikai kutatási eredmények statisztikai felhasználása

A nagy múlttal rendelkező, s szakmailag önálló országos hatáskörű szervezet alapvető feladata az adatfelvételek tervezése, felvétele, feldolgozása, elemzése és közzététele. A KSH-nak emellett adatszolgáltatási kötelezettsége is van az országgyűlés és/vagy közigazgatási szervezetei, a társadalmi szervezetek és érdekképviseletek, az önkormányzatok, közttestületek, a tudományos élet képviselői, a gazdasági szervezetek, a lakosság és a hírközlő szervezetek valamint aktuális esetekben a külföld felé is. A hivatal adatszolgáltatásának elsődleges funkciója az ország társadalmi és gazdasági helyzetére, népességére vonatkozó információk közzététele és közreadása. A KSH küldetésnyilatkozata az alábbiak szerint fogalmaz: „Küldetésünk a magyar társadalom, a gazdaság, a tulajdonviszonyok és a környezet állapotáról és változásairól megbízható statisztikai adatok előállítására, amelyek találkoznak felhasználóink széles körének (a kormányzat, a gazdaság szereplői, az EU és más nemzetközi szervezetek, a kutatók, a tömegtájékoztatók és a széles közvélemény) igényeivel.” (www.KSH.HU). A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére és a vele szomszédos országok egyes határ-menti területeire kiterjedő, s a 15-19 éves középiskolás korosztály ifjúsági turizmusban való részvételével összefüggő kutatás reprezentatív statisztikai adatai a KSH vonatkozásában is figyelembe vehetőek. Az ifjúsági korosztály vizsgált szegmensébe utazási-üdülési motívumainak, szokásainak, igényeinek és elképzeléseinek a minél teljesebb körű feltérképezése fontos lehet azért is, mert Magyarországon az ifjúsági turizmus résztvevői között meglepő módon mindössze csak 10%-os (?) arányt képviselnek a 15-18 éves korcsoportba tartozó fiatalok. A 15-19 éves vizsgálati korcsoportot tekintve ezt az arányt csak némiképp módosítja a 17%-ot képviselő 19-24 éves korcsoportba tartozók alsó sávjában helyet foglaló fiatalok aránya (MESTER T. 2008).

5.3.2 Az ifjúság-turisztikai kutatási eredmények marketing szempontú felhasználása

A Magyar Turizmus Zrt. Magyarország turisztikai népszerűsítéséért felelős olyan nemzeti turisztikai marketingszervezet, melynek legfőbb célja a hazánkba érkező vendégek számának, a vendégéjszakák számának, valamint a turizmusból származó bevételeknek a növelése. Munkájának meghatározó irányelve: a „turisztikai szakmai szolgáltató partneré” szerep hangsúlyozása. „A Magyar Turizmus Zrt. küldetése, hogy hozzájáruljon a hazai turisztikai kínálat piacra viteléhez, és ezáltal elősegítse a Magyarországon realizálódó belföldi és nemzetközi turizmusból származó bevételek növelését.”² Konkrét feladatai között jelenik meg például Magyarország, mint turisztikai desztináció belföldi és külföldi arculatépítése, ismertségének növelése, a marketingkommunikációs tevékenység, a turisztikai információk biztosítása a hazai és a Magyarországra látogató külföldi turisták, a potenciális utazók és a döntéshozók, valamint a bel- és a külföldi turisztikai szakma részére egyaránt. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, illetve az ahhoz kapcsolódó határ-menti külföldi területek (Ukrajna-Kárpátalja, Románia – Szatmár megye) ifjúsági turizmusáról szerzett kutatási

² www.itthon.hu (2008): *A turizmus szervezeti rendszere, elérhetőségek* Magyar Turizmus Zrt.. 1 p.

eredménysor és információk véleményem szerint beépíthetők Magyarország turisztikai arculatépítésének és ismertségének növelésébe. A fiatalok, a középiskolás diákok turizmusban való részvétele utazási motivációinak és szokásaink, valamint elképzeléseinek, illetve elvárásainak statisztikailag is alátámasztható ismerete hozzájárulhat a piaci szegmensnek az idegenforgalomba számára történő még nagyobb mértékű megnyerésére és bevonására.

5.3.3 Egyéb felhasználási lehetőségek (Országos és a megyei ifjúsági kutatási programok)

A Miniszterelnöki Hivatal és az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium (ICSSZEM) 2004-ben rendelt meg a Mobilitás Ifjúságkutató irodától egy az ifjúsággal, a fiatalok helyzetével foglalkozó kutatást, melynek eredményeit az „*Ifjúság 2004 – Gyorsjelentés 2005*” c. dokumentumban (BAUER B. – SZABÓ A. 2005) adták közre a szerkesztők. A kutatás célja „...*hogyan az előző felvételhez képest mennyiben, milyen módon változtak az ifjúsági korosztályok iskoláztatását, elhelyezkedését, karrierjét, önállósodását és boldogulási esélyeit befolyásoló társadalmi tényezők, továbbá, hogy ezek a hatások hogyan tükröződnek a fiatalok életmódjában, szabadidős tevékenységében, kulturális fogyasztásában.*”³ A kutatás, illetve a gyorsjelentés külön foglalkozik például a fiatalok anyagi, vagyoni, jövedelmi és lakáshelyzetével, a 15-19 éves korosztály életmódjának jellemző vonásaival, a sportolási szokásaival és kulturális fogyasztásával. Az első említett részben jelenik meg a fiatalok üdülése, a másodikban az ifjúság sportolási szokásai, míg kulturális életük kapcsán foglalkozik az anyag a felnövekvő nemzedék szabadidejének hasznos eltöltésével. A fiatalok üdülését, nyaralását tekintve a dokumentum azt a fiatalok életminősége egyfajta átfogó mutatójának tartja, melyet – a felmérés szerint – a korosztályhoz tartozóknak a fele sem engedhette meg magának. Különösen kedvezőtlen ebben a tekintetben a szakmunkásképzőbe járó diákok helyzete, illetve lehetőségei, míg relatíve a legkedvezőbb helyzetben a gimnazisták, az egyetemisták és a főiskolások vannak. A fiatalok utazásai és üdülései elsősorban belföldre irányultak, s a külföldi programokat az utazók kevesebb, mint a fele engedhette csak meg magának. Szociológiai szempontból érdekes, de nem meglepő a kutatás azon megállapítása, mely szerint a fiatalok üdülését tekintve előnyösebb helyzetben vannak a fővárosban és a megyeszékhelyeken lakók, s megjelennek a regionális különbségek is, mely szerint „...*a gazdaságilag fejlettebb régiókban lakó fiatalok inkább járnak üdülni, mint mások.*” A Szabolcs-Szatmár-Beregben élő és tanuló diákok, a 15-19 éves ifjúsági korosztály üdülési és utazási szokásait feltérképező ifjúságturisztikai motivációkutatás statisztikai, valamint tartalmi-módszertani anyagként is megjelenhet meg egy esetleges országos ifjúsági kutatásban. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés Ifjúsági és Sportbizottsága 2006-ban a megyei ifjúsági koncepció elkészítését megalapozó ifjúsági kutatást indított el, mely során a megyében élő ifjúsági korosztály életében bekövetkezett változások – például demográfiai helyzet, iskolázottság, gazdasági aktivitás, életmód és kulturális szokások, gyermek- és ifjúságvédelem stb. – vizsgálatát tűzte ki céljává. A kutatásról készült „*Tájékoztató – a Megyei Közgyűlés részére – A megyei Ifjúsági Kutatás eredményéről*” c. dokumentum a megye demográfiai helyzetére vonatkozóan megállapítja, hogy bár a születések számának csökkenése a megyében is érezteti hatását, de „*Ugyanakkor a demográfiai előrejelzések alapján jól látható, hogy a megye hosszú időre megőrzi majd az összehasonlításban is fiatalos korstruktúráját, így kifejezetten szükséges egy megyei ifjúságpolitikai koncepció kidolgozása.*”⁴ A kutatás a megyében élő 15-29 éves fiatalok ifjúságszocializációjára utalva kiemeli, hogy a lakosság kulturális és szabadidős tevékenységének egészében célszerű elhelyezni az ifjúságot érintő különböző programokat, melyhez meg kell ismerni, fel kell tárni a fiatalok érdeklődésének és művelődési igényének jellemzőit. Szabadidejük hasznos eltöltésének megszervezéséhez

3 BAUER B. – SZABÓ A. (szerk.) 2005: Ifjúság 2004 – Gyorsjelentés. Mobilitás Ifjúságkutató Iroda (A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet jogutódja), Budapest. 10 p.

4 Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés Ifjúsági és Sportbizottsága (2006): Tájékoztató - a Megyei Közgyűlés részére – a megyei Ifjúságkutató Eredményeiről, Nyíregyháza, 2 p.

elengedhetetlen a megfelelő szakmai háttér és az értékeket hordozó kulturális programok biztosítása. A kutatás és tájékoztató nem foglalkozik kifejezetten a megyében élő fiatalok üdülési és pihenési szokásaival – eltekintve attól, hogy az anyagban utalás történik a fiatalok számára „...a különböző extrém sportok gyakorlására alkalmas pályák...” kialakítására –, így az ezt konkrétan feltáró és annak eredményeit elemző dolgozat a fenti vagy az ezt követő megyei ifjúsági kutatás/kutatások részeként figyelembe vehető.

6. További kutatási feladatok, célok és tervek

A PhD-dolgozatom alapjául szolgáló ifjúságturisztikai motivációkutatás földrajzilag Magyarországon az Észak-alföldi régióban található Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére, a megyével határos két Kárpátok Eurorégió/Interrégiós térségre (Kárpátalja, Beregszászi járás, Beregszász és környéke, Ukrajna és Szatmár megye, Szatmárnémeti és környéke, Románia), valamint a magyarországi ún. „kontroll” megyékre, illetve azok egyes településeire terjed ki. Az ifjúságturisztikai kutatásnak a földrajzi tér bővítését is eredményező irányai az alábbiak lehetnek:

- Az Észak-alföldi régióra kiterjedő további kutatások szervezése (Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyék bevonása az ifjúságturisztikai kutatásba)
- Magyarország más régió és/vagy megyei bevonása az ifjúságturisztikai kutatásba
- A Kárpátok Eurorégió/Interrégióhoz tartozó további ukrajnai és romániai területek, valamint települések bevonása az ifjúságturisztikai kutatásba

Az ifjúságturisztikai kutatás alapjául szolgáló, s két nagyobb részből álló kérdőív-együttes – „A 15-19 éves középiskolás korosztály üdülési és pihenési szokása?” és a „Szabolcs-Szatmár-Bereg megye turisztikai vonzerőinek – adottságainak számbavétele” – továbbfejlesztésének lehetőségei a következők lehetnek:

- A kérdőívek tartalmának a különböző típusú középiskolákban - gimnáziumban, szakközép- és szakiskolában - tanuló diákok turisztikai motivációinak és szokásainak az összehasonlítását lehetővé tevő bővítése azért, hogy annak révén még sokrétűbb és sokoldalúbb információhoz jussunk az ifjúsági korosztály vizsgált szegmenségének a turizmusban való részvételét illetően.
- A kérdőívek tartalmának bővítése azért, hogy az ifjúságturisztikai kutatásba újabb megyék és települések bevonásával az ott élő fiatalok ifjúsági turizmusban való részvételét illetően is bővíljenek ismereteink.
- A kérdőívek tartalmának bővítése azért, hogy annak révén az ifjúsági korosztályhoz tartozó más életkori szegmensek – például a 10-15, vagy a 20-29 éves korcsoportok – ifjúsági turizmusban való részvételét tekintve is információkhoz juthassunk.

7. Publikációs jegyzék

7.1 A disszertáció témájához kapcsolódó publikációk

1. **KOMÁROMI I.** (1992): *Megyénk földrajza*. – **Iskolakultúra** 1992/5. szám, pp. 32-40.
2. **KOMÁROMI I.** (1997): *Kerékpárral a felső- és a Közép-Tisza vidékén*. Frigória Könyvkiadó, Budapest, pp. 1-146.
3. **KOMÁROMI I.** (2002): *Idegenforgalmi-turisztikai tematikus programkínálatok kialakításának és fejlesztésének lehetőségei az észak-alföldi régióban, elsősorban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében illetve annak határ-menti térségeiben különös tekintettel az ifjúsági turizmusra*. In: Aubert A. (szerk.): *Kutatás a turizmusban, a turizmus aktuális kérdései Magyarországon* – PTE TTK FI, Pécs, pp. 144-160.

4. **KOMÁROMI I.** (2003): *Az ifjúsági turisztikai projekttervezés és rendszerszemlélet néhány elméleti és módszertani kérdése.* In: Kókai S. (szerk.): Természettudományi Közlemények 3. – Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Főiskolai Kar, Nyíregyháza, pp. 165-174.
5. **KOMÁROMI I.** (2005): *Some aspects of the youth tourism.* In: Galó M. – Vass L.-né (szerk.): Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Közalapítvány Füzetek 21. – „Tudásalapú gazdaság és életminőség”. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Közalapítvány Kuratóriuma, Nyíregyháza, pp.479-483.
6. **KOMÁROMI I.** (2005): *Az ifjúsági turizmus kutatás néhány aspektusa (A 15-19 éves középiskolás korosztály üdülési és pihenési szokásai Szerencsen és környékén).* In: Frisnyák S. – Gál A. (szerk.): Szerencs Tokaj-Hegyalja kapuja – Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszék, Bocskai István Gimnázium Szerencs, Szerencs, pp.369-383.
7. **KOMÁROMI I.** (2006): „*Kárpátaljai barangolások*” I. (Az idegenforgalom adottságai, szerepe és fejlesztésének lehetőségei Kárpátalján). – **A Földrajz tanítása** XIV. évf. 4. szám, pp.17-34.
8. **KOMÁROMI I.** (2006): *Az ifjúsági turizmus kutatásának és fejlesztésének lehetőségei az Észak-alföldi régióban (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) – Kárpátalja (Ukrajna) – Szatmár megye (Románia).* In: Kókai S. (szerk.): Földrajz és turizmus – Nyíregyháza, pp. 193-209.
9. **KOMÁROMI I.** (2006): *Posibilitatile cercetarii si dezvoltarii turismului pentru tineret in regiunile transfrontaliere – Regiunea Szabolcs-Szatmár-Bereg (Ungaria) – Zakarpatija (Ukrajna) – Satu Mare (Romania).* – Scoala Satmareana Anul III. Nr.6. 2006. (Casa Corpului Didactic Satu Mare), pp.16-19.
10. **KOMÁROMI I.** (2006): *Ifjúság és turizmus (Néhány turizmustörténeti és elméleti kérdés).* In: Kókai S. (szerk.): Természettudományi Közlemények 6. – Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Főiskolai Kar, Nyíregyháza, pp. 143-58.
11. **KOMÁROMI I.** (2007): „*Kárpátaljai barangolások*” II. – Vonzerők, látnivalók és turisztikai programlehetőségek Kárpátalján (Ukrajna). – **A Földrajz tanítása** XV. évf. 2. szám, pp.22-31.
12. **KOMÁROMI I.** (2007): „*Kárpátaljai barangolások*” III. - Vonzerők, látnivalók és turisztikai programlehetőségek Kárpátalján (Ukrajna). – **A Földrajz tanítása**, XV. évf. 3. szám, pp.13-19.
13. **KOMÁROMI I.** (2007): *School and tourism.* In: Kókai S. (szerk.): Természettudományi Közlemények 7. – Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Főiskolai Kar, Nyíregyháza, pp. 19-32.
14. **KOMÁROMI I.** (2008): *Székelyföld „gyöngyszemei” – Jellegzetes tavak – érdekes tótipusok az idegenforgalom szolgálatában Székelyföldön.* – **A Földrajz tanítása** XVI. évf. 3. szám, pp.25-35.
15. **KOMÁROMI I.** (Megjelenés alatt): *Iskola és turizmus.* – **A Földrajz tanítása**, 16 p.
16. **KOMÁROMI I.** (Megjelenés alatt): *A turizmus/ifjúsági turizmus nyújtotta lehetőségek a Kárpátok Eurorégióhoz/Interrégióhoz tartozó határ-menti térségekben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Szatmár megye példáján.* – Scoala Satmareana (Casa Corpului Didactic Satu Mare), 6 p.

7.2 A disszertáció témájához kapcsolódó előadások

1. **KOMÁROMI I.** (2003): *Possibilities of youth tourism in the Northern Region of the Great Hungarian Plain and near borders (Ukraine, Rumania) – The cycling touristical system in our school.* In: L. Lehoczky – L. Kalmár (eds.): 4th International Conference of PhD Student. University of Miskolc, pp. 289-296.
2. **KOMÁROMI I.** (2004): Az ifjúsági turizmuskutatás néhány aspektusa (A földrajz és a földrajzi ismeretek szerepe és hatása a 15-19 éves korosztály turizmusattitűdjében. In: Galó M. és Vass L.-né (szerk.): Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Közalapítvány Füzetek 21. („Tudásalapú gazdaság és életminőség”) - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Közalapítvány Kuratóriuma, Nyíregyháza, pp.479 - 483.
3. **KOMÁROMI I.** (2005): Az ifjúsági turizmuskutatás néhány aspektusa (A 15-19 éves középiskolás korosztály üdülési és pihenési szokásai Szerencsen és környékén. In: Frisnyák S. – Gál A. (szerk.): Szerencs Tokaj-Hegyalja kapuja – Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszék és Bocskai István Gimnázium Szerencs, Szerencs, pp.369 - 383.
4. **KOMÁROMI I.** (2006): *Possibilities of the youth tourism in the regions near borders (Northern Region of the Hungarian Plain – Szabolcs-Szatmár-Bereg County – Subcarpathia – Szatmár Country.* In: Szónokyné A. G. (szerk.): Határok és Eurorégiók. Határok és Eurorégiók Nemzetközi Földrajzi Tudományos Konferencia kötete, SZTE TTK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék Szeged, pp. 483-485.
5. **KOMÁROMI I.** (2006): Az ifjúsági turizmus kutatásának és fejlesztésének lehetőségei az Észak-alföldi régióban (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) – Kárpátalja (Ukrajna) – Szatmár megye (Románia). In: Kókai S. (szerk.): Földrajz és turizmus – Nyíregyháza, pp. 193 - 209.
6. **KOMÁROMI I.** (2006): *Az ifjúsági turizmus fejlesztésének lehetőségei a Kárpátok-Tisza Eurorégió kiválasztott térségében.* In: Aubert A. (szerk.): „Fejlesztés és képzés a turizmusban”, II. Országos Turisztikai Konferencia „konferenciakötet” (CD-ROM), PTE FI, Pécs, pp. 260-277.
7. **KOMÁROMI I.** (2007): *Szerencs centrumszerepének lehetősége és adottságai a Dél-Zemplén idegenforgalmában (Ifjúságturisztikai aspektus).* In: Frisnyák S. – Gál A. (szerk.): „Szerencs, Dél-Zemplén központja” c. tájföldrajzi konferencia kötete, Szerencs, pp. 383-397.
8. **KOMÁROMI I.** (Megjelenés alatt): Szabolcs-Szatmár-Bereg megye épített és szellemi örökségén alapuló kulturális turizmusának megítélése a 15-19 éves középiskolás korosztály körében. In: Berki M. – Csapó J. - Aubert A. – Szabó G. (szerk.): „Örökség és turizmus”. III. Országos Turisztikai Konferencia konferenciakötet. PTE TTK FI, Pécs, 10 p.
9. **KOMÁROMI I.** (Megjelenés alatt): Az épített és a szellemi örökség szerepe Szabolcs-Szatmár-Bereg megye ifjúsági turizmusában. In: Kerekes B. (szerk.) II. Nyíregyházi Doktorandusz (PhD/DLA) Konferencia konferenciakötete, Nyíregyháza. 6 p.

7.3 A disszertáció témájához nem kapcsolódó publikációk

1. **KOMÁROMI I.** (1987): *Motivációs lehetőségek az általános iskolai földrajzórakon.* **Földrajztanítás** 1987/5-6.sz., pp.161-168.

2. **KOMÁROMI I.** (1989): Névváltozások Földünk térképén – **Földrajztanítás**, 1989/2. szám, 2 p.
3. **KOMÁROMI I.** (1992): A földrajz szakos tanárjelöltek gyakorlati képzésének tapasztalatai – ACTA, BGYTF. Tudományos Közleményei, Bessenyei György Kiadó, Nyíregyháza, pp. 253-259.
4. **KOMÁROMI I.** (1993): Videofilmek felhasználási lehetőségei egy földrajzórán – Módszertani Közlemények, XXXIII. évf. 2. szám, pp. 91 - 94.
5. **KOMÁROMI I.** (1993): A Sarkvidékek felfedezése – **Iskolakultúra**, III. évfolyam 17. szám, pp. 22-27.
6. **KOMÁROMI I.** (1993): Diákokkal Finnországon át az Északi-sarkkörig – Pedagógiai Műhely, XIX. évf. 4. szám, pp. 49-56.
7. **KOMÁROMI I.** (1993): Földrajzóra természetvédelmi területen. – A Természetismeret Tanítása, 5. szám, pp. 17-18.
8. **KOMÁROMI I.** (1994): A Pannon-tenger emlékeinek a nyomában. – A Természetismeret Tanítása, 5. szám, pp. 2-7.
9. **KOMÁROMI I.** (1995): Kelet-Európa és az „Ezer-tó országa I.” – A Természetismeret Tanítása, 13. szám, pp. 9-13.
10. **KOMÁROMI I.** (1995): Kelet-Európa és az „Ezer-tó országa II.” – A Természetismeret Tanítása, 14. szám, pp. 6-10.
11. **KOMÁROMI I.** (1995): Kelet-Európa és az „Ezer-tó országa III.” – A Természetismeret Tanítása, 15. szám, pp. 3-8.
12. **KOMÁROMI I.** (1995): A Duna-völgye Ausztriában – **Iskolakultúra**, 1995. V. évf. 3-4. szám, pp. 23-29.
13. **KOMÁROMI I.** (1995): Az Egyetlen Föld – A Természetismeret tanítása, 14.sz. pp. 21-22.
14. **KOMÁROMI I.** (1995): A csodálatos bolygó – **Iskolakultúra**, V. évf. 13-14.szám, pp. 151-153.
15. **KOMÁROMI I.** (1995): *Az Egyetlen Föld – Módszertani kézikönyv.* Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen, 200 p.
16. **KOMÁROMI I.** (1996): *Egy útkereső, új szemléletű kézikönyv.* Módszertani Közlemények XXXVI. évf. 3. szám, pp.137-139.
17. **Komáromi I.** (1996): *Földrajzi szaktanterem az általános és a középiskolában.* Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza, 65 p.
18. **KOMÁROMI I.** (1999): „...egy viszonylag kevésbé feltárt vidék – a Cserehát.” – Pedagógiai Műhely XXIV. évf. 3. szám, pp. 61-62.
19. **KOMÁROMI I.** (2000): *Finnország gazdasági életének főbb vonásai - különös tekintettel az erdők, az erdészet és a faipar összefüggéseire.* In: Boros L. (szerk.): Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv 10. XXV. évf. 2. szám pp. 8-16.
20. **KOMÁROMI I.** (2000): *Földrajz 9. osztály* (tankönyv a szakközépiskolák és szakiskolák számára + munkafüzet és feladatlap). Homonnai és Társa Kiadó, Nyíregyháza, 158 p.
21. **KOMÁROMI I.** (2001): *Földrajz 9. osztály* (tankönyv a gimnáziumok számára), Homonnai és Társa Kiadó, Nyíregyháza, 164 p.

22. **KOMÁROMI I.** (2004): *Földrajz 10. osztály* (tankönyv a gimnáziumok számára), Homonnai és Társa Kiadó, Nyíregyháza, 216 p.
23. **KOMÁROMI I.** (2005): *Európa zöld kincsestára (Green treasure of Europe) I.* – **A Földrajz tanítása**, XIII. évf. 2. szám pp. 15-23.
24. **KOMÁROMI I.** (2005): *Európa zöld kincsestára (Green treasure of Europe) II.* – **A Földrajz tanítása**, XIII. évfolyam 3. szám, pp.16-24.
25. **KOMÁROMI I.** (2005): *Erdély – Székelyföld újralfedezése (Az idegenforgalom adottságai és fejlesztésének lehetőségei Székelyföldön.)* I.-II. In: Kókai S. (szerk.): *Természettudományi Közlemények 5.* – Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Főiskolai Kar, Nyíregyháza, pp. 213-260.
26. **KOMÁROMI I.** (2006): *Szlovénia gyöngyszemei (Tavak, várak és barlangok Szlovéniában).* – **A Földgömb**, XXIV. évf. 2006/5. szám, pp. 24-35.
27. **KOMÁROMI I.** (2008): *A felkelő Nap országa – Egy tanulmányút margójára.* – *Pedagógiai Műhely*, XXXIII. évf. 2. szám, pp. 62-68.
28. **KOMÁROMI I.** (2008): *Japán „a felkelő Nap országa”* – **A Földrajz tanítása**, XVII. évf. 1. szám, pp.15-27.

7.4 A disszertáció témájához nem kapcsolódó előadások

1. **KOMÁROMI I.** (2004): *A 12 évfolyamos szolgáltató iskolamodell szerepe és jelentősége az átalakuló közoktatási rendszerünkben.* In: Cseh B. – Éber E.-né (szerk.): *Mit? Kinek? Hogyan? Vezetőtanítók, - tanárok II. Országos Módszertani Konferenciája – Konferenciakötet*, Baja, pp. 21-30.
2. **KOMÁROMI I.** (2006): *Versenyképes iskolaprofil és – szerkezet – hatékony intézménymanagement.* In: Gordon Györi J. (szerk.): *Mit? Kinek? Hogyan? Vezetőtanárok III. Országos Módszertani Konferenciája - Konferenciakötet I.*, Budapest, pp. 28-40.